

Громадсько-політичний і теоретичний журнал «Віче» внесено до переліку видань, публікації в яких зараховуються як наукові роботи при захисті дисертацій у галузі юридичних наук (постанова Президії ВАК № 1-05/8 від 22 грудня 2010 року «Про внесення періодичних друкованих наукових фахових видань до нового Переліку наукових фахових видань України»)

4/2014
(360)

Виходить у Києві з квітня 1992 року. З 2006-го – двічі на місяць

Журнал Верховної Ради України
Громадсько-політичне і теоретичне видання
Засновник – Верховна Рада України

У номері:

2	Igor BITIK.
На засадах ідеологічної багатоманітності		26	Андрій ЛУЦЬКИЙ.
Методологічні підходи до визначення взаємозв'язку національної, політичної та правової ідеологій
5	Igor VITYK.
On the Basis of Ideological Diversity	20		
8	Igor ZVARYCH.
Щодо поглядів окремих західних учених на подальше формування європейської спільноти	23	29	Andrii LUTSKYI.
Methodological Approaches to Determine the Correlation between National, Political and Legal Ideologies
14	Igor ZVARYCH.
Regarding the Views of			

дипломної освіти педагогічних кадрів. Пілотними регіонами визначено місто Севастополь та Київську область, а надалі проєкт пошириться на всі регіони України.

Директор Швейцарського бюро співробітництва в Україні Гюдо Бельтрані наголосив, що перед молоддю українською демократією постала велика кількість важких рішень. За його словами, спільні як попередні, так і нинішні проєкти служать благородним цілям розвитку громадянського суспільства, зміцненню місцевого самоврядування шляхом підтримки демократичних освітніх структур. Також передбачено допомогу громадянам у наданні їм якісних публічних послуг, зокрема в належному оформленні їхніх потреб у разі звернення до органів місцевого самоврядування. Загалом посилення співпраці між місцевими мешканцями і органами влади сприятиме покращенню життя.

Його Високоповажність Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Норвегія в Україні Йон Елведаль Фредріксен поділився досвідом застосування принципів демократії у своїй державі. Громадяни цієї країни впливають на прийняття рішень не тільки своєю участю у виборах, а й через громадські неурядові організації та безпосереднє долучення до діяльності органів місцевого самоврядування (муніципалітетів). Жоден закон у парламенті не ухвалюють без попереднього широкого обговорення з громадськістю і консультацій із незалежними організаціями. І такі громадські організації мають реальний вплив на законотворчу діяльність. У цьому контексті Його Високоповажність уважає закони, прийняті Верховною Радою України 16 січня, такими, що «забороняють дуже важливі механізми демократії». Він побажав учасникам зібрання успіхів у реалізації проєкту, який сприятиме розвитку демократії в Україні на благо всього суспільства.

Перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України академік НАПН Володимир Луговий і експерт Ради Європи, співголова Центру міжнародних проєктів в освіті Цюрихського педагогічного університету Рольф

Голлоб охарактеризували значення демократії в суспільному житті. У виступах учасники «круглого столу» детально розглянули положення Хартії освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини, прийнятої 11 травня 2010 року Комітетом міністрів Ради Європи. Для підвищення ефективності такої освіти важливим вважається залучення до цього процесу політиків, державних службовців, освітан, учнів, слухачів, батьків, громадських організацій, освітніх установ, засобів масової інформації, широких кіл громадськості. Хартія передбачає сприяння розвитку освітніх підходів і навчальних методів, спрямованих на навчання жити разом у демократичному багатокультурному середовищі, набуття знань і навичок соціального взаєморозуміння, повагу до прав інших, врегулювання конфліктних ситуацій ненасильницькими методами і подолання усіх форм дискримінації. Причому формування демократичного світогляду – процес невпинний, без вікових обмежень – від дошкільного навчання до післядипломної освіти та впродовж усього життя.

Роботу «круглого столу» підсумувала **завідувач кафедри управління освітою Національної академії державного управління при Президентові України, координатор швейцарсько-українського проєкту «Розвиток громадянських компетентностей в Україні» Наталія Протасова**. Вона високо оцінила досвід Швейцарської Конфедерації, Королівства Норвегія, Ради Європи з упровадження освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини, який стане у пригоді під час реалізації проєкту. Оскільки його поширення передбачено на всі регіони України, пані Наталія надає важливого значення співпраці з центральними органами влади, Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти, обласними держадміністраціями, закладами освіти та громадськими організаціями. Ця взаємодія сприятиме створенню демократичного середовища в місцевих громадах, розбудові громадянського суспільства, підвищенню демократичної політичної культури молоді та всіх громадян.

На засадах ідеологічної багатоманітності

Про законодавство проти злочинів,
характерних для фашизму

Ігор ВІТИК,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
головний консультант секретаріату
Комітету Верховної Ради України з питань
законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності

2

Розглядається фашизм як політична течія і його негативний практичний вплив на історію людства. Наголошується на тому, що, за відсутності визначення категорії «фашизм» у національних та міжнародних нормативно-правових актах, її дефініювання може спиратися лише на трактування, які містяться у юридичній та політологічній літературі. Доводиться, що політичний підтекст використання поняття «фашизм» в Україні не свідчить про наявність соціальної бази для появи, становлення та розвитку даного явища. На основі аналізу чинного законодавства констатується, що положення останнього дають можливість повною мірою боротися зі злочинами, характерними для фашизму.

Ключові слова: фашизм, фашистська ідеологія, нацизм, дефашизація, денацифікація, політична ідеологія.

Рассматривается фашизм как политическое течение и его негативное практическое влияние на историю человечества. Подчеркивается, что, при отсутствии определения категории «фашизм» в национальных и международных нормативно-правовых актах, ее дефинирование может опираться только на трактовки, содержащиеся в юридической и политологической литературе. Доказывается, что политический подтекст использования понятия «фашизм» в Украине не свидетельствует о наличии социальной базы для появления, становления и развития данного явления. На основе анализа действующего законодательства констатируется, что его положения дают возможность в полной мере бороться с преступлениями, характерными для фашизма.

Ключевые слова: фашизм, фашистская идеология, нацизм, дефашизация, денацификация, политическая идеология.

На сучасному етапі в юриспруденції важко знайти правові терміни, значення яких було б настільки невизначеним, як категорії «фашизм», «фашистська ідеологія», «фашистська символіка» тощо. Основною причиною цього є відсутність юридичного дефініювання зазначених термінів у міжнародних нормативно-правових актах, хоча фашизм, як явище, та його ідеологію було засуджено відповідним рішенням Нюрнберзького трибуналу ще 1946 року, що дозволило провести дефашизацію, денацифікацію, демілітаризацію та демократизацію повоєнної Німеччини.

Визначення категорії «фашизм» відсутнє і в чинному законодавстві України.

Згідно з найзагальнішим науковим трактуванням, фашизм – найреакційніша диктатура пред-

ставників фінансово-мілітаристського клану. На думку вчених, котрі досліджують феномен фашизму, ця категорія є базовою, адже охоплює політичні, онтологічні, гносеологічні та етичні сторони людського співжиття. Проте сьогодні ярлики «фашист», «фашизм», «пропагандист фашистської ідеології» огульно «навішуються» окремим особам, політичним діячам, партіям та організаціям, що апоріорі позбавляє дані категорії їх первинного значення. На практиці це часто стосується тих політичних партій і лідерів, які перебувають у політичному та правовому конфлікті з владою певної держави [4, с. 34].

У міжнародному вимірі термін «фашизм» використовується лише у деяких актах Генеральної Асамблеї ООН, проте дані документи не розкри-

вають його зміст і, до того ж, згідно зі Статутом цієї організації, не є юридично обов'язковими. Приміром, резолюції ГА ООН № 162 від 16 грудня 1981 року, № 99 від 16 грудня 1983 року, № 148 від 13 грудня 1985 року під загальною назвою «Заходи, що мають бути застосовані проти нацистської, фашистської та неофашистської діяльності та всіх інших форм тоталітарної ідеології і практики, заснованих на расовій нетерпимості, ненависті й терорі» та резолюція ГА ООН № 150 від 8 грудня 1988 року «Заходи, що мають бути застосовані проти нацистської, фашистської та неофашистської діяльності та всіх інших форм тоталітарної ідеології і практики, заснованих на апартеїді, расовій дискримінації та расизмі й систематичній відмові в правах людини та основних свободах» трактують явище фашизму в єдиній площині з різними політичними режимами – апартеїдом, расизмом, тоталітаризмом тощо, – пов'язуючи його з систематичними порушеннями прав людини. Однак, оперуючи усталеними правовими визначеннями понять апартеїду, геноциду чи злочинів проти людяності, міжнародні нормативні акти не містять дефініції терміну «фашизм». Крім того, зазначені резолюції не мають на меті криміналізацію останнього.

Чимало наукових визначень фашизму є заідеологізованими та нечіткими з юридичної точки зору. Визначальними видаються положення статті 15 Конституції України: «Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності». Згідно з принципами статті 23 Основного Закону, «кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості». Стаття 24 Конституції наголошує, що громадяни не можуть мати «привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками». Сама категорія «фашизм» частіше використовується не в правовому, а в політичному полі [1].

У вітчизняній юридичній літературі дослідження сутності категорій «фашизм», «пропаганда фашизму», «створення фашистських організацій та участь у них», «фашистська ідеологія», «фашистка символіка» є доволі фрагментарними, адже концентруються на вивченні даних явищ в ідеологічному ракурсі. Теоретизуючи щодо причин концептуальної та практичної стійкості фашистської ідеології, науковці не приділяють належної уваги комплексному вивченню фашизму як соціально-політичного явища, зокрема, передумов його виникнення, соціального базису. Крім того, залишаються невирішеними питання міжнародного правового дефініювання фашизму та його юридичного визначення у національних законодавствах окремих держав.

Відтак, на даному етапі доволі актуальними є аналіз категорії «фашизм» в історичній та правовій площинах; дослідження національного законодавства України на предмет наявності положень, спрямованих на ведення ефективної боротьби з проявами фашизму на практиці.

У принципі, з-поміж численних узагальнених інтерпретацій досліджуваного явища, наявних у сучасній літературі, найфундаментальнішим, найуніверсальнішим і найточнішим є визначення фашизму (від італ. *fascio* – пучок, в'язанка, об'єд-

нання) як ідеології, політичного руху та соціальної практики, що характеризуються такими ознаками:

- відособлення за расовою ознакою, проголошення вищості однієї нації над іншими;
- нетерпимість і дискримінація інших націй і національних меншин;
- заперечення прав людини;
- насадження режиму, заснованого на принципі тоталітарної державності, однопартійності та вождизму;
- виправдання насильства і терору задля придурення політичних опонентів;
- мілітаризація суспільства, створення воєнізованих формувань і виправдання війни як засобу вирішення міждержавних проблем.

Основною рисою фашизму, відповідно до цього переліку, може вважатися заперечення прав і свобод людини та громадянина [3, с. 45]. Адже заборона дискримінації і право на захист від будь-якої дискримінації є загальновизнаним принципом міжнародного права, котрий закріплено у багатьох нормативно-правових документах, зокрема, в Загальній декларації прав людини (ст. 2, 7), у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (ст. 26), у Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ст. 26) тощо.

Фашизм як політична течія виник 1919 року в Італії. Первинно використовуючись як зброя для утілення реваншистських намірів, що виношувалися керівництвом держави після поразки в Першій світовій війні, він поступово поширився на території інших країн Західної Європи, ідеологічно захопивши широкі верстви населення та, зрештою, спровокувавши розв'язання Другої світової війни [7, с. 44].

Більшість сучасних вітчизняних і зарубіжних учених-суспільствознавців визнають, що, починаючи з середини ХХ століття, основною характеристикою фашизму стають міфологеми і психологічні установки, ідеологія та політико-правова практика радикального етнонаціоналізму. Тому в науковій і публіцистичній літературі його класифікують і термінологічно наділяють рисами мілітаризму, правого екстремізму, ультраправих ідеологій, шовінізму.

Нині поняття «фашизм» нерідко використовують для означення політичного режиму, який характеризується типовими антиліберальними, антидемократичними, тоталітарними рисами. Водночас, найпоширенішим типом фашистської ідеології, суспільно-політичної інституціоналізації та спеціфічній політичній діяльності вважається не вихідний італійський контрсоціалістичний «державно-корпоративістський» варіант, а його відгалуження – німецький режим націонал-соціалізму, тобто нацизму. Основним інструментом утвердження останнього є використання расистської складової – свого роду міфологеми про «расову чистоту і культурну вищість» окремої нації як етнорасового утворення (або декількох «кровно споріднених» близьких національних спільнот), історичне призначення котрого полягає у політичній і цивілізаційній самореалізації шляхом застосування збройного насильства, терору, фізичного винищення соціально, духовно та расово «неповноцінних» народів, установлення тотальної гегемонії в окремій державі, регіоні чи світі в цілому [2, с. 105].

Відтак, фашизм можна визначити як політичну ідеологію, засновану на вищості одних рас або націй над іншими (расизм), а також один із видів державного режиму тоталітарного типу, що харак-

теризується відкритою диктатурою, спрямованою на придушення прогресивних суспільних рухів.

У ширшому сенсі, фашизм/націонал-соціалізм є типом суспільного та державного устрою, протилежного конституційно-плюралістичній демократії. У ХХ столітті на території Європейського континенту такий режим увводився в Португалії часів А. Салазара (1926–1933 роки), Іспанії – у період правління Ф. Франко (1939–1975 роки), Італії – під час перебування при владі Б. Муссоліні (1922–1943 роки) та Німеччині – за часів керівництва країною А. Гітлера (1933–1945 роки). Впровадження фашизму як особливого соціально-політичного режиму спирається на заперечення принципу багатопартійності в інтересах антидемократично й антиліберально орієнтованої правлячої партії або групи, тобто меншини, яка, захопивши владу, ототожнює себе з державою.

Так, фашистська ідеологія у Португалії допускала відмову від ідеї народного представництва у формі парламентаризму. Італійський фашизм спирався на державну партію та наділяв уряд необмеженою владою. Основним базисом для режиму гітлерівського фашизму стала не стільки держава, скільки матеріально втілюваний ідеал нації або навіть раси (саме на цьому тлі планувалося подолання згубної класової неоднорідності суспільства).

Крім того, поняття «фашизм» потрібно відмежовувати від явища націоналізму, котрий ґрунтується на ліберально-демократичній західній моделі нації, ідея національної держави, національної ідентичності та громадянського націоналізму, що уособлює республіканську самосвідомість і громадянський патріотизм [5, с. 80].

На думку численних вітчизняних науковців, політиків, журналістів, спектр законодавчо визначених антифашистських санкцій в Україні має враховувати її історичний досвід, набутий протягом ХХ століття. Причому, правова відповідальність має встановлюватися не тільки щодо пропаганди та розповсюдження фашистських чи нацистських ідей, а й у разі створення відповідних організацій для їхньої реалізації [6, с. 85].

Безумовно, враховуючи варіативність проявів фашизму протягом усього періоду новітньої історії людства та різноманітність його ідеологічних доктрин і організаційно структурованих утворень на сучасному етапі, набір класифікаційних ознак цього феномену може бути продовжено та конкретизовано.

Протягом останніх років на розгляд Верховної Ради України було представлено кілька законопроектів щодо боротьби з фашизмом (зокрема, «Про заборону пропаганди фашизму та нацизму в Україні», «Про основи запобігання та протидії пропаганді нацизму і фашизму в Україні»), однак їхньому схваленню завадила юридична невизначеність понять «фашизм», «фашистська символіка», «фашистська ідеологія» та відсутність фашистських організацій в Україні.

Положення законодавчих актів і конституцій низки країн світу, насамперед Європи (Австрія, ФРН, Італія, Португалія та інші), орієнтовані на те, щоб зробити висновки зі свого історичного досвіду. Тому ними передбачено заборону та кримінальне переслідування за пропаганду фашистських ідей і цінностей, а також за використання та пропаганду відповідної символіки [9, с. 76].

Це питання належним чином урегульоване і в законодавстві нашої держави. Так, відповідно до ст. 36 та 37 Конституції України, її громадяни мають право на об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. В Україні забороняється «утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України; зміну конституційного ладу насильницьким шляхом; порушення суверенітету і територіальної цілісності держави; підірив її безпеки; незаконне захоплення державної влади; пропаганду війни, насильства; на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі; посягання на права і свободи людини, здоров'я населення» (стаття 37 Конституції України) [8, с. 93].

У підсумку варто зазначити, що українському індивідуалістичному менталітету не притаманні риси, котрі могли б слугувати ґрунтом для зародження та розвитку ідеології фашизму в суспільній свідомості. Тому у нашій державі відсутні не тільки прояви фашизму, а й об'єктивні та суб'єктивні передумови для його виникнення як ідеї чи політичної течії.

У чинному Кримінальному кодексі України міститься низка статей, які встановлюють кримінальну відповідальність за характерні для фашизму злочини, як-от: порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії (ст. 161); планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 438); геноцид (ст. 442) тощо.

З огляду на це, можна констатувати, що чинним законодавством України в цілому передбачено відповідальність за злочини профашистського спрямування.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Кодекс України станом на 19 березня 2013 р. Закон України № 8073-Х від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – Додаток до № 51. – С. 24–149.
3. Кримінальний кодекс України: станом на 16 травня 2013 р. Закон України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – С. 27–113.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 13 квітня 2012 р. Закон України № 4651-VI від 13 квітня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10; № 11–12; № 13. – С. 3–97.
5. Гердеген М. Європейське право / М. Гердеген. – К.: Видавництво «К.І.С», 2008. – 550 с.
6. Макбрайд Дж. Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес / Дж. Макбрайд /

Генеральний директорат з прав людини і правових питань. – К.: Видавництво «К.І.С», 2010. – 552 с.

7. Рудич Ф. Політичний режим і народовладдя: методологічний контекст. І. Визначення та класифікація політичних режимів. Класичні й сучасні моделі народовладдя / Ф. Рудич // Віче. – 2011. – № 17. – С. 42–48.

8. Статус органів публічного обвинувачення: міжнародні стандарти, зарубіжне законодавство і пропозиції щодо реформування в Україні / [за заг. ред. О. А. Банчука]. – К.: Атіка, 2012. – 264 с.

9. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / [за заг. ред. О. А. Банчука]. – К.: Москаленко О. М., 2013. – 588 с.

On the Basis of Ideological Diversity

On the Legislation against Crimes which are Illustrative of Fascism

Igor VITYK,
Ph.D. in Law, Associate Professor
of the Department of Theory and
History of State and Law
of the Higher Educational
Establishment
'The University of Economics and Law
'KROK',
Chief Adviser of the Secretariat of the
Committee of
the Verkhovna Rada of Ukraine for
the Legal Provision of
Law Enforcement Activities

Fascism as a political sect and its negative practical impact on human history are studied. Due to the absence of the definition of 'fascism' in national and international legal acts, it must be stressed that it can only be defined on the basis of interpretations given in judicial and political scientific literature. The political subtext, appearing when the term 'fascism' is used in Ukraine, does not indicate the existence of a social foundation for uprisal, formation and development of the proper phenomenon. The analysis of current Ukrainian legislation proves that the latter's provisions enable the countering of fascist crimes.

Keywords: fascism, fascist ideology, Nazism, defascisation, denazification, political ideology

At the current stage, jurisprudence has few legal terms, the meanings of which are as uncertain as the categories of 'fascism', 'fascist ideology', 'Nazi symbols', and so on. The primary reason for their uncertainty is the lack of judicial definitions explaining the nature of these terms within the framework of international legal acts. However, the phenomenon of fascism and fascist ideology were condemned by the relevant decisions of the Nuremberg Tribunal back in 1946, and this allowed for the conducting of the processes of defascisation, denazification, de-militarization and democratization of postwar Germany.

The current legislation of Ukraine also does not provide a definition in the 'fascism' category.

According to the most general scientific interpretation, fascism is the most reactionary of the dictatorships of the representatives of financial and militarist clans. In the eyes of scientists exploring the phenomenon of fascism, this category is basic since it covers political, ontological, epistemological and ethical aspects of human coexistence. Today, however, the labels of 'fascist', 'fascism' and 'propagandist of

fascist ideology' are indiscriminately pinned on individuals, politicians, political parties and organizations, and that a priori deprives these categories of their original meaning. In practice, it often refers to political parties and leaders who are in political and legal conflict with state authorities [4: 34].

In the international dimension, the term 'fascism' is used only in certain acts of the UN General Assembly. However, these documents do not discover its contents and, moreover, are not legally binding in accordance with the UN Charter. For instance, the UN General Assembly Resolutions No. 162 of 16 December 1981, No. 99 of 16 December 1983, and No. 148 of 13 December 1985 under the common title 'Measures to be taken against Nazi, Fascist and neo-Fascist activities and all other forms of totalitarian ideologies and practices based on racial intolerance, hatred and terror' and the UN General Assembly Resolution No. 150 of 8 December 1988 'Measures to be taken against Nazi, Fascist and neo-Fascist activities and all other forms of totalitarian ideologies and practices based on apartheid, racial discrimination and racism, and the

systematic denial of human rights and fundamental freedoms' interpret the phenomenon of fascism in a single plane with various political regimes (e.g., apartheid, racism, totalitarianism, etc.) relating it to the repeated violations of human rights. Although, using the established legal definitions of the concepts of apartheid, genocide or crimes against humanity, the international regulations do not contain a definition of the term 'fascism'. In addition, these Resolutions do not intend to criminalize the latter.

Many scientific definitions of fascism are bound to ideology and are not legally distinct. The provisions of Article 15 of the Constitution of Ukraine seem to be the most important ones: "Social life in Ukraine is based on the principles of political, economic and ideological diversity". In accordance with Article 23 of the Basic Law, "everyone has the right to the free development of his/her personality so long as it does not violate the rights and freedoms of other people, and has obligations to the society where a free and comprehensive development of his/her personality is ensured". Article 24 of the Constitution emphasizes that citizens cannot have "privileges or restrictions based on race, colour, political, religious or other beliefs, sex, ethnic and social origin, property status, place of residence, linguistic or other characteristics". The category 'fascism' itself is used rather in the political than in the legal area [1].

The study of the essence of 'fascism', 'fascist propaganda', 'the establishment of fascist organizations and participation therein', and the categories of 'fascist ideology' and 'fascist symbolism' are very poorly represented in national judicial literature as it focuses on their ideological aspect. Developing theories on the reasons for the conceptual and practical stability of fascist ideology, scientists do not pay proper attention to the complex study of fascism as a social and political phenomenon. In particular, they do not concentrate on the preconditions for its appearance and social base. Besides, the issues of the international legal definition of fascism and its interpretation in the national laws of some states remain unresolved.

So, currently it is quite important to analyze the category of 'fascism' within historical and legal frameworks and to study the national laws of Ukraine concerning the provisions which aim at the effective combating of the manifestations of fascism in practice.

In fact, amongst many generalized interpretations of the investigated phenomenon existing in modern literature, the most fundamental, universal and accurate one is as follows: fascism (from Italian *fascio* – a bundle, a bunch, an association) is an ideology, a political movement and a social practice characterized by these next features:

- the separation by a racial sign and proclamation of the superiority of one nation over the others;
- the intolerance and discrimination against other nations and national minorities;
- the denial of human rights;
- the imposition of a regime based on the principles of totalitarian statehood, one-party system and autocracy;
- the justification of violence and terror for the suppression of political opponents;
- the militarization of society, the establishment of paramilitary units, and the justification of war as a means of solving existing international problems.

According to this list, the denial of the rights and freedoms of man and citizen can be considered as the main feature of fascism [3: 45]. Indeed, the prohibition of discrimination and the right for protection from discrimination of any kind are generally recognized principles of international law which are fixed in many international legal acts, in particular, in the General Declaration of Human Rights (Articles 2 and 7), the International Covenant on Civil and Political Rights (Article 26), the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (Article 26), etc.

Fascism as a political sect arose in 1919 in Italy. Initially, it was used by the state authorities to embody their revanchist intentions cherished after the defeat in the World War I. Within a short period of time, it gradually spread over Western Europe, ideologically captured the general public and, ultimately, triggered World War II [Rudych, 2011: 44].

The majority of modern domestic and foreign social scientists recognize that since the mid-20th century, the myths and psychological guidelines and the ideology and political practice of radical ethnic nationalism have become the main characteristics of fascism. Consequently, scientific and journalistic literature classifies and terminologically describes it using the criteria of militarism, right-wing extremism, extreme right ideologies, and chauvinism.

Nowadays, the term 'fascism' is often used to define a political regime characterized by typical anti-liberal, anti-democratic, and totalitarian features. Simultaneously, the original Italian contra-socialist 'state-corporation' version of the fascist ideology is not considered to be the most widespread type of its social and political institutionalization and specificity of political activities. Such a role belongs to its offshoots, i.e. the German national socialist regime (Nazism). The main instrument of the latter's establishment was the usage of a racial component that is a kind of myth concerning the 'racial purity and cultural superiority' of the individual nation as an ethnic and racial formation (or as a number of 'blood related' close ethnic communities). Its historic mission presupposed the politicization and self-actualization of the civilization to be performed via armed violence, terror, physical annihilation of socially, spiritually and racially 'inferior' peoples, as well as the establishment of total hegemony in a particular country, region or the world as a whole [2: 105].

Therefore, one can define fascism as a political ideology based on the superiority of some races or nations over the others (racism), and a specific type of totalitarian state regimes characterized with an open dictatorship suppressing progressive social movements.

In the broad sense, fascism/national socialism is a type of state and social system which is the opposite of a constitutional pluralistic democracy. In the European continent during the 20th century these types of regimes were established in Portugal at the time of Salazar (1926 to 1933), in Spain during the rule of Franco (1939 to 1975), in Italy governed by Mussolini (1922 to 1943), and in the Germany of Hitler's period (1933 to 1945). The implementation of fascism as a specific social and political system is based on the denial of a multi-party principle in the interests of an anti-democratically and anti-liberally oriented ruling party or group, i.e. a minority which has captured power and identifies itself with the state.

Thus, the Portuguese fascist ideology allowed for the rejecting of the idea of popular representation in the form of parliamentarianism. Italian fascism relied on the state party and conferred the government with unlimited power. The primary platform for Hitler's fascism became not the state but the materially embodied ideal of a nation, or even a race (it served as a background to overcome the destructive class heterogeneity of the society).

Furthermore, the term 'fascism' must be distinguished from the phenomenon of nationalism. The latter is based on a liberal and democratic Western model of a nation, the ideas of a national state, national identity and civic nationalism to represent republican self-awareness and civic patriotism [Herdehen, 2008: 80].

According to many national scientists, politicians, and journalists, the spectrum of statutory anti-fascist sanctions in Ukraine should take into account its historical experience gained during the 20th century. Meanwhile, legal responsibility should be claimed not only for the promotion and dissemination of fascist or Nazi ideas but also for the establishment of the relevant institutions to implement them [McBride, 2010: 85].

Taking into account the variation of fascism expressions throughout all the period of modern history and the diversity of its ideological doctrines and organizationally structured entities at the modern stage, a set of classification criteria for this phenomenon can be extended and elaborated.

In recent years, the Verkhovna Rada of Ukraine has been presented several bills to combat fascism (particularly, 'On the prohibition of propaganda of fascism and Nazism in Ukraine', 'On the foundations of preventing and combating Nazism and fascism promotion in Ukraine', etc.) but legal uncertainty of the concepts of 'fascism', 'fascist symbols', 'fascist ideology', and the absence of fascist organizations in Ukraine has prevented their approval.

The provisions of the legal acts and constitutions of several countries, notably European ones (Austria, Germany, Italy, Portugal and others), are focused on the mechanisms which draw inferences from their historical experience. Therefore, these laws envisage the prohibition and criminal prosecution for the propaganda of fascist ideas and values, as well as for the usage and promotion of the relevant symbols [Banchuk, 2013: 76].

This issue is also properly addressed in the legislation of our state. Thus, in accordance with Articles 36 and 37 of the Constitution of Ukraine, its citizens have the right to associate in political parties and civil society organizations for the implementation and protection of their rights and freedoms and for the satisfaction of their political, economic, social, cultural and other interests. The Ukrainian legislation prohibits "the foundation of political parties and public organizations whose programme goals or actions are aimed at the elimination of the independence of the state, the forceful change of its constitutional order, the violation of its sovereignty and territorial integrity, the undermining of its security, the illegal seizure of state power, the propaganda of war, violence, the fomentation of ethnic, racial and religious hostility, the infringement of human rights and fundamental freedoms, and public health" (Article 37 of the Constitution of Ukraine) [Banchuk, 2012: 93].

As a result, it should be noted that the Ukrainian individualistic mentality does not contain traits which could serve as grounds for the origination and development of fascist ideology in the public mind. Therefore, there are no fascist manifestations or objective and subjective prerequisites for the origination of fascism as a political idea or political movement in our country.

The effective Criminal Code of Ukraine contains a series of articles which provide for criminal liability for fascist crimes such as the violations of the equality of citizens by their race, nationality or religion (Article 161); the planning, preparation, launching and maintaining an aggressive war (Article 438); genocide (Article 442), etc.

Taking that into consideration, one can state that the applicable Ukrainian laws envisage the liability for pro-fascist crimes at large.

References

1. Конституція України. Закон України від 28 червня 1996 р. [The Constitution of Ukraine, 28 June 1996], <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp>>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: станом на 19 березня 2013 р. Закон України № 8073-X від 7 грудня 1984 р. [The Code of Ukraine on Administrative Offences, 7 December 1984], *Відомості Верховної Ради України* 51: 24–149.
3. Кримінальний кодекс України: станом на 16 травня 2013 р. Закон України № 2341-III від 5 квітня 2001 р. [The Criminal Code of Ukraine, 5 April 2001], *Відомості Верховної Ради України* 25–26: 27–113.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 13 квітня 2012 р. Закон України № 4651-VI від 13 квітня 2012 р. [The Criminal Procedure Code of Ukraine, 13 April 2012], *Відомості Верховної Ради України* 9–10; 11–12; 13: 3–97.
5. **Herdehen M.** (2008) *Європейське право* [The European law]. Київ: Видавництво "К.І.С".
6. **McBride J.** (2010) *Європейська конвенція з прав людини та кримінальний процес* [The European Convention on Human Rights and Criminal Procedure]. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs. Київ: Видавництво "К.І.С".
7. **Rudych F.** (2011) 'Політичний режим і народовладдя: методологічний контекст. I. Визначення та класифікація політичних режимів. Класичні й сучасні моделі народовладдя' [Political regime and democracy: methodological context. I. Definition and classification of political regimes. Classic and current models of democracy], *Віче* 17: 42–48.
8. *Статус органів публічного обвинувачення: міжнародні стандарти, зарубіжне законодавство і пропозиції щодо реформування в Україні* [Status of public prosecution authorities: international standards, foreign law and proposals on reform in Ukraine] (2012), A. Banchuk (ed.). Київ: Атіка.
9. *Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство* [Police status: international standards and international law] (2013), A. Banchuk (ed.). Київ: Москаленко О. М.

Щодо поглядів окремих західних учених на подальше формування європейської спільноти

Ігор ЗВАРИЧ,
доктор політичних наук, професор,
заслужений економіст України

8

Висвітлюються погляди відомого британського історика С. Н. Паркінсона і його нідерландського колеги А. Х. Хейнекена на подальше формування європейської спільноти. Зазначається, що основою для її розбудови має стати нова схема регіонального поділу континенту, здійсненого за принципом державного устрою США. На основі проведеного аналізу даються рекомендації щодо можливості подолання відцентрових тенденцій на території України, адже на відміну від більшості європейських держав вітчизняний регіоналізм має виключно політичне забарвлення.
Ключові слова: об'єднана Європа, європейський регіоналізм, «новий регіоналізм», бікамералізм.

Освещаются взгляды известного британского историка С. Н. Паркинсона и его нидерландского коллеги А. Х. Хейнекена на дальнейшее формирование европейского сообщества. Отмечается, что основой для его развития должна стать новая схема регионального разделения континента, осуществленного по принципу государственного устройства США. На основе проведенного анализа даются рекомендации о возможности преодоления центробежных тенденций на территории Украины, поскольку в отличие от большинства европейских государств отечественный регионализм имеет исключительно политическую окраску.
Ключевые слова: объединенная Европа, европейский регионализм, «новый регионализм», бикамерализм.

Обставини, за яких українська влада обґрунтовано наполягає на врахуванні національних інтересів нашої держави в Угоді про асоціацію з Європейським Союзом, іще стануть предметом прискіпливого аналізу і вітчизняних, і закордонних учених, однак, як це зазвичай відбувається, лише з плином часу. Проте ознайомлення з поглядами окремих західних науковців, що стосуються подальшої розбудови самої європейської спільноти, нині є доволі актуальним та своєчасним.

На одній із зустрічей із відомим німецьким маркетологом Е. В. Гайлем, який упроваджував проект Фонду Ганса Зайделя у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника [7], автор цієї статті ознайомився з листом його нідерландського колеги А. Х. Хейнекена (датованим 1992 роком), в якому останній схвально відгукнувся про ідеї згаданого британського історика С. Н. Паркінсона. Відображені в ньому погляди можна було сприйняти радше як утопічні, аніж реалістичні. Проте, враховуючи останні політичні події в Україні та висловлені у зв'язку з ними застереження відомих

політиків і державних діячів, ознайомлення вітчизняної наукової спільноти з цими ідеями є цілком доречним.

Як стверджує А. Х. Хейнекен, професор С. Н. Паркінсон (котрий розповів йому про свої тлумачення федеративної Європи) мав сумніви щодо можливості існування єдиної об'єднаної Європи, яка складалася б із наявних на її території націй, адже вони були б різними за розмірами, населенням та економічною значущістю. При цьому він висловлювався на підтримку їхнього розколу на набагато менші держави однакового розміру й політичної ваги, котрі надалі мали б сформувати гармонійнішу федеральну цілісність. До того ж ще в 1970 році С. Н. Паркінсон зазначив, що ті особи, котрі перебувають при владі, й та частина населення, яка цій владі підкоряється, мають «небезпечні» розбіжності в поглядах, що, у свою чергу, призводить до спотворення механізмів функціонування світових політичних інститутів та появи бюрократії, яка не піддається впливу пересічного громадянина [6]. Доводячи існування винятків із цього правила, він запропонував «Приз

Паркінсона» за найкраще управління країною, вихідними для «отримання» котрого стали кілька критеріїв, як-от: здоров'я народу, кількість чиновників, загальна кількість страйків, добробут та економічна перспектива. На його думку, цей «Приз» повинен належати уряду Нідерландів (окрім яких на високу оцінку заслуговує також Фінляндія), адже, зважаючи на порівняно невелику територію цієї країни, управління нею є достатньо ефективним. В інших роботах дослідник зазначав, що розміри деяких національних держав – приміром, Фінляндії, Данії чи Швеції – майже дорівнюють величині окремих провінцій із населенням 4–7 млн. осіб. Тому якщо в країні мешкають понад 10 млн. громадян, її владу має бути децентралізовано, а держава з населенням 30–50 млн. мешканців узагалі є безнадійно нестабільною, бо відчуває на собі вплив відмираючої провінційної культури та монотонного соціального життя. На переконання С. Н. Паркінсона, результатом європейської єдності має стати новий різновид провінційної автономії.

Свого часу австрійський соціолог Л. Кор також висловив подібні думки в роботі «Падіння націй» [8], зазначивши, що важливим для розвитку держави є лише її розмір, який визначає соціальні та психічні проблеми існування суспільства, тобто лежить в основі субстанцій та організмів, котрі переросли природні рамки. Новий поділ Європи поверне континент до природного стану, за котрого кожна група матиме можливість зберегти свою оригінальність. Окрім того, він стане безпечнішим. Оскільки європейські війни велися переважно задля встановлення або збереження єдності чи завоювання прикордонних територій, повторне утвердження суверенітету малих держав не лише задовольнить їхнє невагомне бажання відновлення автономії, а й, ніби за помахом чарівної палички, усуне причину більшості конфліктів. Наприклад, зникне проблема належності Ельзасу, бо якщо ані Франція, ані Німеччина не претендуватимуть на цю територію, остання стане виключно «ельзаською». Війни, що, можливо, виникатимуть між малими країнами, легко контролюватимуться більшими державами, для яких вони не становитимуть значної загрози, переконаний австрійський соціолог.

Спираючись на теорії С. Н. Паркінсона та Л. Кора, А. Х. Хейнекен пропонує власну версію нового адміністративного поділу Європи, зазначаючи, що навіть якщо, на перший погляд, її поділ на 75 штатів може видатися утопічним, під час детальнішого аналізу ця схема не здається такою вже ірреальною. Насамперед він каже про необхідність усвідомлення того факту, що сучасні національні держави є скоріше штучними чи, частіше, «новозавойованими» утвореннями. Для прикладу: німецької та італійської держав не існувало аж до другої половини XIX століття, тому мешканці південної Баварії наразі все ще не сприймають жителів півночі Німеччини як своїх «співвітчизників». Навіть у такій маленькій і порівняно древній державі, як Іспанія, багато мешканців Каталонії вважають себе найперше каталонцями і не обов'язково іспанцями. За часів Великої французької революції (1789–1794) більшість населення не розмовляла французькою і була не в змозі навіть заспівати національний гімн – нині відому всьому світові «Марсельєзу». І тільки наприкінці XIX століття, за словами американського історика Ю. Вербера,

«селян» перетворили на «французів». Тому національна держава – це найчастіше винахід інтелектуальної еліти, яка дістала можливість пропагувати свої погляди через освітні заклади та засоби масової інформації, таким чином створивши традиції та національну спадщину.

Друга причина, згідно з якою запропонована схема є цілком дієвою, полягає в тому, що нова структура Європи має включати нині наявні адміністративні одиниці – федеральні землі Німеччини, країни (князівства) Великої Британії, провінції Нідерландів та регіони Франції. Відповідно, зникне потреба створення окремих інституцій – завдання з управління новими державами можуть одразу ж узяти на себе чинні адміністративні органи влади.

По-третє, цілком зрозуміло, що суспільні сили в сучасній Європі вже мають на меті створення менших держав, адже чи не в кожній країні континенту посилюється рух за децентралізацію окремих одиниць чи навіть за здобуття їхньої незалежності (приміром, у Великій Британії, Іспанії чи на території колишньої Югославії). Тому, певно, мудріше сприйняти ці зміни, аніж протистояти їм. До того ж запропонована схема повністю враховує помилки минулого: у «новій Європі» неможливим буде домінування однієї нації над іншими. Бо цілком зрозуміло, що, приміром, панування Росії у колишньому Радянському Союзі або верховенство Пруссії в Німеччині часів О. фон Бісмарка, безперечно, призвели до руйнування створених федерацій.

Згідно з цією схемою нові країни матимуть приблизно однакові розміри та кількість населення (5–10 мільйонів осіб, як радить С. Н. Паркінсон). Створення одиниць з ідентичними параметрами видається неможливим у зв'язку з історичною та адміністративною спадщиною «Старої Європи». Так, Ісландія залишиться державою з населенням у 252 тисячі жителів, тоді як Іль-де-Франс (включаючи Париж) матиме понад 10 мільйонів. Водночас ця схема містить два винятки – Монако та Ліхтенштейн. Ці маленькі одиниці стануть державами-членами «Нової Європи», не маючи права голосу в утворених керівних інституціях (за певною аналогією з округом Колумбія у Сполучених Штатах, представник котрого не має права голосу в Палаті представників Конгресу).

Проте такий поділ Європи – не ультимативна версія існування континенту. 75 нових штатів повинні сформувати Європейську федерацію, федеральні органи котрої відатимуть питаннями закордонних справ, оборони, фінансової системи, а також забезпечуватимуть роботу основних соціальних служб і поділ доходів між багатими й бідними територіями. У рамках федеральних урядових структур кожна держава-член матиме однакове право голосу; сенат, в якому засідатимуть керівники штатів, та палата представників обиратимуться на основі прямого голосування. Нинішні інститути (приміром, Європейський суд) продовжуватимуть виконання своїх функцій, а створена на базі американської системи Конституція міститиме чітку схему управління федеральною Європою.

Водночас усе ще залишаються кілька нерозв'язаних проблем. Приміром, якими в новій Європі будуть завдання королівських сімей? Можливо, вони зможуть відігравати роль верховної влади новоутворених держав, не виконуючи

формальних обов'язків їхніх глав. Справді, населення деяких із 75 нових штатів (як-от Ганновер, Бургундія чи Наварра-Арагон) прагнуло б бачити на чолі своєї держави саме монархічну особу. Столицею федеральної Європи міг би, очевидно, стати Страсбург чи Брюссель, але, можливо, краще було б розмістити федеральні інститути в семи важливих містах. Тож Брюссель чи Страсбург відігравали б роль політичної столиці, а Франкфурт чи Лондон – фінансової. Європейський суд може розміститися в Люксембурзі, а окремі міністерства – в інших містах континенту. Париж, маючи найбільшу серед європейських центрів кількість старовинних і авангардних культурних осередків, очевидно, міг би стати культурною столицею федерації.

Однак можуть виникати різні думки з приводу точного способу поділу Європи за цим планом. Чи повинна, наприклад, бути об'єднана Португалія? Чи стануть Сардинія та Сицилія одним штатом? І чи не краще розділити Баден і Вюртемберг? Проте ці питання – лише деталі, які можуть бути доопрацьовані в майбутньому, адже основні принципи такої схеми сприйматимуться всім населенням Європейського континенту.

На думку А. Х. Хейнекена, переваги поділу Європи на 75 штатів очевидні та вже частково вивчені С. Н. Паркінсоном і Л. Кором. Мешканці Європи матимуть більше можливостей контролювати свої уряди, котрі, у свою чергу, ефективніше управлятимуть державами, не потребуючи переобтяжливого чиновницького апарату. Останній, звичайно, обов'язково виконуватиме свої функції, але за умови реалізації згаданого плану його формат не розшириться. Бо менші розміри держав забезпечуватимуть підвищення дієвості їхніх урядів, а створені наразі федеральні інститути продовжуватимуть реалізацію поставлених перед ними завдань згідно з усталеним структурним розподілом. Буде також зменшено витрати країн на оборону: європейські війни відійдуть у минуле, внутрішні потреби забезпечуватимуться місцеюськими підрозділами, а сучасні сили швидкого реагування діятимуть задля врегулювання кризових ситуацій.

У новій Європі має знизитися до мінімуму кількість «несформованих» особистостей. Теоретично можна припустити, що фанатичні націоналістичні угруповання, які сьогодні здійснюють терористичні атаки, не матимуть підґрунтя для існування. Шовінізм проявлятиметься тільки як частка емоцій на спортивних аренах, де спортсмени представлятимуть власні регіони. Європейці зможуть вільно обирати штати, котрі вважатимуть своєю вітчизною, давши в такий спосіб волю одному з провідних інстинктів людства – необхідності жити в межах чітко визначеної територіальної одиниці.

Як зазначає А. Х. Хейнекен, підписання Маастрихтського договору («Про Європейський Союз». – Ред.) від 7 лютого 1992 року сприяло надзвичайному прогресу ідеї об'єднаної Європи. Проте трансформація існуючих націй, ситуація, що склалася на території Югославії, – лише деякі сумні приклади, що свідчать про неможливість ефективного управління континентом із понад 500-мільйонним населенням. Окрім того, люди, безперечно, хочуть жити на території, яку можуть «охопити поглядом», почуваячись там як удома. «Коли я жив у США наприкінці 1940-х років, –

стверджує А. Х. Хейнекен, – мене здивувало, що ми, європейці, називаємо цю країну «Сполученими Штатами Америки», бо насправді вона є федерацією штатів (держав), уряд котрих має набагато більший вплив на вирішення повсякденних питань, ніж ми звикли вважати. Це створює ситуацію, за якої пересічний американець украй рідко стверджуватиме, що він родом «зі Сполучених Штатів», завжди кажучи, що він із Техасу, Кентуккі, Род-Айленду... чи будь-якого іншого штату. Виходить, шовінізм – це природний інстинкт, який не може бути знищено. Його може бути лише обмежено до безпечнішого рівня, приміром, ентузіазму вболівання за національну футбольну команду абощо. Звісно, державний устрій США не може вважатися ідеальним, проте фактом залишається те, що з часів Громадянської війни (1861–1865) у країні всі 50 американських штатів дотримувалися принципів мирного співіснування, а Європа, натомість, пережила три наймасштабніші за всю історію збройні конфлікти».

На думку А. Х. Хейнекена, зрозуміло, що перша реакція багатьох людей на пропозицію про створення федеральної Європи обмежиться виразом їхнього здивування та цинічними оцінками проекту. Але навіть якщо сприймати ідею федералізації як «Євроутопію», вона може бути адаптована до сучасних умов. У цьому контексті слід підкреслити, що модерні нації також є штучними утвореннями, більшість із яких, до того ж, мають не надто тривалу історію. «Їхнє розташування в багатьох випадках є настільки ж випадковим, як випадковими можуть здатися мої ідеї», – пише А. Х. Хейнекен. Сьогодні рух за незалежність спостерігається не лише на території колишньої Югославії, а й у Шотландії, Ірландії, Уельсі, деяких регіонах Каталонії, Країні Басків, Центральній Європі тощо. Водночас існуючі «нації», можливо, необхідно буде зберегти на період формування урядових структур нових штатів.

За такою самою схемою, переконаний А. Х. Хейнекен, може бути переформатована й СНД, бо різниця в розмірах і кількості населення, приміром, між Росією (понад 145 мільйонів осіб) і Грузією (приблизно 5,5 мільйона) не сприятиме створенню політичної гармонії, яка існує в Сполучених Штатах.

Формулюючи ці пропозиції, за словами А. Х. Хейнекена, він дістав дружню підтримку доктора Х. Л. Весселінга, професора загальної історії Лейденського університету, директора Інституту історії європейського розвитку, члена Королівської академії наук Нідерландів, а також пана Х. В. ван ден Доеля, представника департаменту історії Лейденського університету. «Завершуючи, ще раз висловлюю надію, що мої пропозиції змусять людей задуматися про своє майбутнє та допоможуть їм зрозуміти, що сучасна структура Європи – не найкращий курс для подальшого розвитку. Адже перебудова старих засад задля створення кращого майбутнього – конче необхідна практика. Як то кажуть, треба розбити яйця, щоб зробити омлет. Тому маю надію, що «омлет», який я представив – свого роду «Євроутопія» – і є кроком до кращого майбутнього», – підсумував, закінчуючи свій лист А. Х. Хейнекен.

Передусім варто зазначити, що відповідно до принципу субсидіарності Європейський Союз є класичною триступеневою системою «регіон

(земля, кантон, провінція) – держава – співтовариство держав». На кожному з рівнів існують окремі законодавчі та виконавчі органи, повноваження яких чітко розмежовано. При цьому за регіональною владою закріплено функції, необхідні для здійснення самоврядування на місцях, зокрема значно розширено можливості управління фінансовим сектором. Тому сьогодні є всі підстави стверджувати про існування в західноєвропейських країнах регіоналізму, що має інституціоналізований характер і набув законодавчого оформлення шляхом прийняття Хартії регіоналізації, схваленої Європейським парламентом 18 листопада 1988 року (в цьому документі, до речі, вперше окреслено конструкт «Європа регіонів», що став, по суті, офіційною моделлю розвитку ЄС), і, пізніше, – Європейської хартії регіональних мов або мов меншин від 5 листопада 1992 року. Практична реалізація ідеї регіоналізму в Західній Європі спирається на функціонування відповідних інститутів. Так, показовим прикладом є діяльність Асамблеї європейських регіонів, яка має на меті всебічне сприяння регіональній інтеграції та співробітництву в Європі поза межами наявних державних кордонів.

Водночас явище європейського регіоналізму (спираючись на «гіпертрофовані» позиції якого, веде мову А. Х. Хейнекен), по суті, має подвійну природу. По-перше, воно віддзеркалює процеси поглиблення демократизації системи державного управління, супроводжуючись децентралізацією влади, посиленням ролі та впливу місцевого (муніципального) врядування на життя територіальних громад. Цей різновид регіоналізму можна умовно визначити як «адміністративний», тобто такий, що переважно концентрується на питаннях оптимізації системи управління шляхом посилення ролі територіальних спільнот. По-друге, в деяких випадках регіоналізм набуває виключно політичного забарвлення, спрямовуючись на переформування території традиційних держав, що сформувалися в результаті окремих геополітичних процесів у минулому. Саме такий тип регіоналізму (назвімо його «політичним») становить реальну загрозу для територіальної цілісності низки країн. Отже, «адміністративний» регіоналізм, відповідаючи на виклики політичної та управлінської модернізації, має певний конструктивний потенціал для розвитку континенту. Натомість другий тип регіоналізму зазвичай містить «деструктивний заряд» руйнівного характеру, бо провокує політичні конфлікти, що дестабілізують ситуацію і всередині держав, і за їхніми межами.

Якщо процеси регіоналізації, що відбуваються в Західній Європі (тобто в країнах, котрі належать до класичних державних утворень, територіальні межі яких сформувалися переважно у XVIII–XIX століттях), буде проаналізовано під таким кутом зору, можна встановити тісний взаємозв'язок між обома різновидами регіоналізму на цій території та виявити незначне домінування «адміністративного» типу. Характерним прикладом є Франція. Ще 2 березня 1982 року в цій державі було прийнято Закон про права та свободи комун, департаментів і регіонів, згідно з яким регіон є окремою адміністративно-територіальною одиницею, що об'єднує декілька департаментів, тобто округів, котрі є основними елементами адміністративно-територіального поділу Франції. Нині в країні

налічується 26 регіонів, котрими керують відповідні регіональні ради, членів яких обирають на шість років. Компетенція цих органів чітко визначена законом і стосується виключно проблем соціальної та економічної політики відповідних територій. При цьому їхня діяльність контролюється центральною владою в особі спеціального Комісара Республіки, котрий призначається урядом. Отже, законодавство Франції не містить жодних принципів політизації функцій регіональної влади, які могли б загрожувати стабільності країни чи її цілісності. Проте цей факт не означає, що в цій державі (як і в низці інших європейських країн) відсутні ознаки чи прояви регіоналізму політичного типу.

Так, політичний регіоналізм характерний для Італії, територія котрої, як відомо, історично поділена на економічно розвинену Північ та аграрний Південь. Час від часу дається взмахи й політична складова французького регіоналізму, проявляючись шляхом активізації «корсиканського сепаратизму». Такі тенденції характеризують також розвиток Великої Британії, що стикається з проявами шотландського та валлійського автономізму. Та якщо в цих державах згадані процеси лише набувають політичного забарвлення, то в Іспанії вже давно перейшли в активну фазу відвертого сепаратизму, що супроводжується терористичними атаками баскських угруповань. Фактично прямим викликом цілісності країни сепаратистський регіоналізм став і для Бельгії.

Тобто рівень політизації регіональних проектів, а також її причини різняться залежно від держави, її економічного розвитку та національних традицій. В одних випадках вона зумовлена переважно економічними чинниками (як, наприклад, в Італії), в інших – історико-культурними (Франція, Іспанія). Іноді економічні передумови політичної регіоналізації доповнюються мовно-культурною складовою (Бельгія) або процесами часткового відродження етнічної та культурної ідентичності, історичної пам'яті населення тощо (Велика Британія) [4, с. 11–18].

Отже, можна стверджувати, що у провідних країнах Західної Європи існують різні причини виникнення регіоналізму, проте всі вони зазвичай мають комбінований характер, об'єднуючи кілька чинників, котрі підсилюють один одного. У цьому сенсі йдеться про регіоналізм особливого гатунку, який не зводиться до транскордонного співробітництва й не вписується у схему «Європи регіонів». Для нього характерними є політична домінанта та яскраво виражені сепаратистські мотиви. До речі, питання виникнення такого регіоналізму нині актуальне й для України.

На думку автора, регіоналізм не є однозначно негативним чи деструктивним явищем. Приміром, його прояви на території нашої держави мають загалом об'єктивні підстави, зумовлюючись процесами демократизації суспільно-політичного життя. Водночас, поєднуючись з інтересами всієї країни, регіоналізм має значний конструктивний потенціал, адже фокусується на загальнодержавній проблематиці, а не виключно на проблемах місцевих громад. Відтак деякі політичні суб'єкти не повинні спекулювати на труднощах реформацийного періоду, що супроводжується сутнісною модернізацією інститутів демократії, керуючись не так загальнонаціональними, як регіональними

мотивами. Системний підхід, застосований до реалій розбудови держави й процесів націєтворення, не залишає сумнівів у тому, що країна – не арифметична сума окремих частин (тобто регіонів), а цілісний феномен, кожний елемент котрого, будучи неповторним і самобутнім, функціонує задля його розвитку як системи вищого рівня. Якщо країна не забезпечує існування такої системи, вона рано чи пізно потерпає від міжетнічного та міжрегіонального протистояння, руйнівних процесів відцентрового характеру, втрачаючи найголовніше – внутрішню єдність, сутнісно притаманну будь-якій органічній цілісності, котрою є і повинна бути держава-нація.

Одразу після президентських виборів 2004 року політичні аналітики всерйоз заговорили про помітну політичну регіоналізацію вітчизняного електорального поля. Із таким висновком можна загалом погодитись, але його докладніший аналіз активізує низку питань. Приміром, чи справді будь-яка відмінність у політичних поглядах зумовлена соціально-економічними та історичними особливостями регіонів? Чи достатньою є кількість таких відмінностей для політизації регіональної проблематики, тобто, по суті, віднайдення мотивів для відокремлення певних частин від решти території української держави? Аналізуючи досвід європейських країн, чимало з яких безпосередньо стикнулися з викликами політичного регіоналізму, і порівнюючи його з вітчизняними реаліями, доходимо висновку, що наявність відмінностей є лише приводом для формування певної ідеології та претензій до центральної влади, котра у трактуванні регіональних еліт будь-якого гатунку мимоволі стає втіленням диктатури державної бюрократії щодо окремих територій і населення, котре там проживає. У такий спосіб вибудовується досить хитка, але, на перший погляд, доволі приваблива політологічна конструкція жорсткої дихотомії «центр – периферія». З одного боку, вона включає державну владу, що уособлює політичну єдність країни, а з другого – місцеву, котра, як відомо, має виконувати виключно управлінські, а не політичні функції.

Тому перехід від домінантно вертикальних до переважно горизонтальних способів взаємодії держави із суб'єктами місцевого й регіонального розвитку, від моноцентричної до поліцентричної моделі державної регіональної політики, заснованої на самоорганізації місцевого та регіонального врядування, настановує вітчизняних дослідників на думку про логічний зв'язок між розвитком концепцій влади, формуванням елементів інформаційного суспільства та виникненням і поширенням теорії «нового регіоналізму», основні постулати якої спираються на:

- визнання соціального капіталу, інформації та знань ключовими чинниками розвитку територій, що діють на основі поширення і впровадження новітніх технологій та інновацій;
- доцільність створення і функціонування спеціальних інституцій (організаційних структур), котрі могли б цілеспрямовано розв'язувати проблеми місцевого розвитку;
- продуману децентралізацію регіональної політики: передачу більшої частини повноважень щодо її реалізації з центрального на регіональний та місцевий (передусім територіальних громад) рівні;
- нагальну потребу переходу від практики вибіркової та загалом безсистемної фінансової

підтримки та формування інфраструктури окремих адміністративно-територіальних одиниць до політики просторового розвитку – збалансованої розбудови всієї території країни за рахунок створення призначених для цього регіональних мереж (партнерств);

– пріоритетну орієнтацію регіональної політики на макро- та мезорівні, на яких можуть найефективніше реалізовуватися програми просторового розвитку;

– впровадження базових принципів поліцентричності (багаторівневого характеру прийняття рішень) і варіативності в процеси формування стратегічних та поточних програм регіонального розвитку, що стане своєрідною відповіддю на поліваріантність соціально-економічної ситуації в регіонах та задовольнить бажання зберегти специфіку й забезпечити сталість місцевих економічних систем;

– інституалізацію колективних інтересів, упровадження контрактної культури відносин між державою, органами публічного управління місцевого та субнаціонального рівнів і системними акторами власне міжрегіональних взаємин, що є основою для активізації соціального капіталу, налагодження дієвого соціального партнерства між владними структурами, підприємцями і громадським сектором.

Ураховуючи особливу складність соціально-економічних та етнополітичних процесів у деяких регіонах України, політика регіональної безпеки повинна передбачати розроблення спеціальних стратегій та програм розвитку проблемних регіонів і, що дуже важливо, чіткі організаційно-правові та фінансово-економічні механізми їх реалізації, поєднані з методами відстеження критичних показників. У цьому контексті українські фахівці з етнопідприємства вказують на нагальну потребу створення державної програми, що передбачатиме системні наукові дослідження стану й особливостей, а також ретельно підготоване прогнозування майбутнього розвитку етнополітичних процесів у різних регіонах України [3, с. 479].

Аналізуючи різні аспекти «нового регіоналізму» та його вітчизняні прояви, доходимо висновку, що це явище є неоднорідною й неоднозначною складовою сучасної політичної історії різних країн. За європейських умов він, за небагатьма винятками, не становить значної загрози територіальній цілісності держав, сприяє посиленню ролі окремих земель та громад в управлінні країною. В українському вимірі надмірна політизація регіонального чинника призводить до виникнення певних викликів і небезпек, здатних зруйнувати державні підвалини [5, с. 48–49]. Для нейтралізації такого сценарію розвитку подій необхідно розробити цілісну концепцію регіональної політики, яка враховувала б процеси політичної модернізації та інтеграції нашої держави до європейського економічного й політичного просторів. На цьому, зокрема, наголошується в Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України – наш стратегічний вибір» від 7 квітня 2011 року [1, с. 21–23].

Україні необхідно, по-перше, здійснити адміністративно-територіальну реформу, взявши за її основу природно-економічні характеристики регіонів, однак не забуваючи при цьому, що регіон – не самоціль, а засіб реалізації ефективнішого сценарію управління. По-друге, перемістити наукову дискусію щодо «нового регіоналізму» з полі-

тичної в адміністративну площину, зробивши наголос на децентралізації управління й одночасному збереженні чіткого контролю над ним з боку державного керівництва. По-третє, розв'язати проблему істотної нерівності соціально-економічного розвитку територій, яка створює умови для соціальної та політичного напруження на рівні центральної і місцевої влад. По-четверте, здійснювати активну і, головне, виважену гуманітарну політику, спрямовану на формування національно-свідомої особистості, відповідального громадянина, компетентного професіонала нового покоління. Без розв'язання цих та низки пов'язаних із ними проблем у політичному просторі нашої держави й надалі розігруватиметься «регіональна карта», що матиме яскраве етнополітичне забарвлення та може призвести до непередбачуваних для незалежності України наслідків.

Зважаючи на започаткування діяльності Конституційної Асамблеї, на особливу увагу в контексті досліджуваної проблематики заслуговує ідея бікамералізму. Його запровадження у вітчизняну практику особливо гостро дебатовалося ще в березні 2003 року, коли була оприлюднена ініціатива Президента України щодо проведення політичної реформи. Згідно з концепцією останньої депутати другої палати українського парламенту – Палати регіонів – мали представляти в ньому економічні позиції всіх регіонів України, а також інтереси їхніх громадян, включаючи представників національних меншин та етнографічних груп. Адже, досліджуючи ризики та проблеми імплементації бікамералізму в Україні, науковці визнають, що сучасна конфігурація вітчизняної політичної системи не сприяє адекватному представництву регіональних інтересів та їхньому збалансуванню на рівні держави. За їхніми словами, саме двопалатність здатна чи не найефективніше забезпечити стабільність політичного розвитку й прозорість відносин між центром та регіонами (з огляду на можливість сталого представництва останніх у центральних органах державної влади), а також довести сутнісне наповнення системи місцевого самоврядування до оптимального рівня. Водночас особливістю українського «трактування» бікамералізму є бажання певних політичних сил скористатися запровадженням верхньої палати парламенту задля отримання ключових можливостей щодо перерозподілу повноважень і ресурсів політичної влади [2, с. 116–117].

На переконання автора, бікамералізм скоріше сприяв би піднесенню ролі регіонів у суспільстві й державі, а не стримував його: через другу палату міг би здійснюватися певний вплив на дії уряду щодо подолання депресивності окремих територій, активізації міжрегіонального співробітництва за схемою «регіон-донор – регіон-реципієнт» тощо. Побоювання деяких політиків і вчених щодо прискорення процесів федералізації в разі запровадження двопалатного парламенту також не мають належного обґрунтування. Бо згідно з положеннями статей 2 і 132 Конституції України наша країна є унітарною державою з достатньо сильною центральною владою. З другого боку, в який спосіб можуть бути захищені економічні та культурні інтереси таких різних регіонів як, наприклад, Галичина, Донбас і Крим? У європейських країнах, що мають такі само строкати в економічному, культурному, соціальному і етнополітичному сенсах території, ця проблема розв'язується завдяки формуванню верхньої палати парламенту, котра

здійснює контроль за врахуванням регіональних інтересів як у самому парламенті, так і в діяльності уряду. Це – об'єктивна закономірність. А в разі реалізації ідеї виборності очільників областей чи формування виконавчих органів обласних рад саме верхня палата парламенту становитиме своєрідну противагу виконавчій та представницькій гілкам влади на місцях, урегульовуючи споконвічний конфлікт між обласними радами й адміністраціями.

Підсумовуючи, висловимо сподівання, що робота над внесенням змін до Конституції України привертатиме дедалі більше уваги до окреслених проблем у рамках предметних політологічних та міждисциплінарних досліджень не тільки самого феномену бікамералізму, а й тих його особливостей, що залежать від модернізаційного розвитку національної політичної системи. Водночас за будь-яких умов основний сенс бікамералізму полягає в належному реагуванні парламенту на дії підконтрольних органів і посадових осіб, а також у застосуванні до них відповідних конституційно-правових санкцій. За умов існування парламентської чи змішаної республіканських форм державного правління основною санкцією вважається їхня відставка, що може відбутися, зокрема, внаслідок застосування механізмів політичної відповідальності уряду перед парламентом (загалом це збігається також із основною метою будь-якої парламентської опозиції). Тобто серед функцій, які покликані виконувати сучасні парламенти світу, чільне місце посідає контроль за виконавчою владою, котрий має здійснюватися за участю опозиції. Такий механізм дає змогу своєчасно виявляти зловживання й в інших державних інституціях, нерідко запобігаючи їм.

За умови загострення проблем так званого нового регіоналізму, що виявлятимуться через домінування (як це доводить приклад більшості держав Європи) відцентрових сил, украї важливим є врахування досвіду європейських країн у подоланні цих тенденцій. Він полягає як у зміцненні основних засад місцевого та регіонального врядування, так і у впровадженні у вітчизняну практику сучасної моделі бікамералізму. Адже поряд із можливістю усунення значної нерівномірності в розвитку окремих територій держави необхідність таких трансформацій зумовлена домінантними особливостями сучасного етнополітичного розвитку України. ■

Список використаних джерел

1. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/19736.html>
2. Верховна Рада України: Інформаційний довідник / [авт.-упор. В. О. Зайчук, Ю. В. Ясенчук, А. В. Пивовар [та ін.]. – Вип. 3. – К.: Парламентське видавництво, 2006. – 264 с.
3. Етнос. Нація. Держава: Україна в контексті світового етнодержавного досвіду: Монографія / [за заг. ред. Ю. І. Римаренка]. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 516 с.
4. Мицик В. В. Права національних меншин у міжнародному праві / В. В. Мицик. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. – 287 с.

5. Панова В. Парадигма «нового регіоналізму» в Європейському Союзі / В. Панова // Віче. – 2008. – № 13–14. – С. 47–49.

6. Паркінсон С. Н. Законы Паркинсона / С. Н. Паркинсон [пер. с англ. С. Степанова]. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 1998. – 319 с.

7. Федорчак П. Співпраця Прикарпатського національного університету імені Василя

Стефаніка з вищими навчальними закладами й науковими установами України та зарубіжжя (1990-ті рр. – початок XXI ст.) / П. Федорчак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/portal/SOS-Gum/Nikp/2012-20-21/54.pdf

8. Kohr L. The Breakdown of Nations / L. Kohr. – London: Routledge & Kegan Paul, 1957. – 244 p.

Regarding the Views of Some Western Scientists on Further Formation of the European Community

Igor ZVARYCH,
Doctor in Political Science, Professor,
Honoured Economist of Ukraine

The views of the famous British historian C. N. Parkinson and his Dutch colleague A. H. Heineken on further formation of the European Community are highlighted. A new scheme for the regional division of the continent, based on the principles of the United States state system, is defined as the foundation for future European development. Taking into consideration the analysis which has been carried out, the recommendations on the means of overcoming the efferent tendencies in the territory of Ukraine are given, since, unlike regionalism in most European countries, the Ukrainian version has an exclusive political nature.

Keywords: united Europe, European regionalism, 'new regionalism', bicameralism

The circumstances under which Ukrainian authorities reasonably insist on the national interests of our state to be followed in the text of the Association Agreement with the European Union will become the subject of thorough analysis by both domestic and foreign scientists but, as it usually happens, only in the course of time. However, now it is quite important and timely to consider the views of some Western scientists regarding the future development of the European Community.

At one of the meetings with the famous German marketing expert E. W. Gaile, who introduced the project of the Hans Seidel Foundation in Vasyl Stefanyk Precarpathian National University [Fedorchak], the author of this article read a letter from his Dutch colleague A. H. Heineken (dated 1992), in which he praised the ideas of the well-known British historian C. N. Parkinson. The views reflected in the letter could be considered as utopian rather than realistic. However, taking into account recent political events in Ukraine and some cautions urged by prominent politicians and public figures in connection with them, the presentation of these ideas to the scientific community seems to be quite appropriate.

According to A. H. Heineken, Professor Parkinson (who told him about his interpretation of a federal Europe) had doubts regarding the existence of a single unified Europe which would consist of the nations located in its territory, as they would differ by area, population and economic importance. At the same time, he supported their split into much smaller states of the same area and political weight which could form a harmonious federal integration in the future. In addition, even in 1970, Parkinson noted that the people having power and those of the population falling under that power had 'dangerously' different opinions. That fact was causing a distortion of global political institutional mechanisms and the development of bureaucracy which could not be influenced by the average citizen [Parkinson, 1998]. To prove the existence of exceptions to this rule he suggested giving the 'Parkinson's Prize' to the best state management. The main criteria for 'receiving' that award included the number of the officials, the levels of state health care, welfare, the total amount of strikes and its economic perspective. In his view, that 'Prize' should belong to the government of the Netherlands (Finland also deserves such consideration) since its management is quite effective due to

the relatively small area of the country. In other works, the researcher noted that the areas of some nation-states (e.g., Finland, Sweden or Denmark) almost equal the areas of some separate provinces with a population of 4.7 million people. Therefore, if the population of the country is more than 10 million people, its authorities should be decentralized. When the population of a state equals 30-50 million people, it is influenced by a dying provincial culture and monotonous social life, and is therefore hopelessly unstable. According to Parkinson, a new type of provincial autonomy should become the result of European unity.

In due time, the Austrian sociologist L. Kohr also expressed similar views in his 'The Breakdown of Nations' [Kohr, 1957] noting that only the size of a state is important for its development. It determines the social and psychological problems of a certain society, i.e. the underlying substances and organisms which have lapped over the natural frames. A new division of Europe would return the continent to a natural state in which each group would be able to retain its originality. In addition, it would become safer. As European wars had mostly been waged in order to establish or preserve unity, or to gain border areas, the re-affirmation of the sovereignty of small states would not only satisfy their insatiable desire for the restoration of their autonomy but also, as if by the wave of a magic wand, eliminate the causes of most conflicts. For example, the problem of Alsace would disappear because if neither France nor Germany aspires to that territory, the latter would become exclusively 'Alsatian'. The wars which may arise between small countries would easily be controlled by bigger states as they would not constitute a significant threat to them.

Taking into consideration the theories of Parkinson and Kohr, Heineken offers his own version of a new administrative division of Europe. He notes that, even if, at first glance, its division into 75 states may seem utopian, after scrupulous analysis this scheme does not appear so unrealistic. First of all, he argues for the need to understand the fact that modern nation-states are rather artificial or often 'newly created' formations. For instance, the German and Italian states had not existed until the second half of the 19th century that's why now the residents of Southern Bavaria still do not consider the residents of Northern Germany as their 'compatriots'. Even in such a small and relatively ancient country as Spain, many residents of Catalonia consider themselves firstly as Catalans and only after that as Spaniards. During the French Revolution (1789-1794), most people did not speak French, and were not even able to sing the national anthem that is now known around the world as the 'Marseillaise'. According to the American historian D. J. Weber, 'the peasants' were turned into 'the French' only at the end of the 19th century. Consequently, the nation-state is often an invention of the intellectual elite who have received the opportunity to promote their views through educational institutions and the media creating traditions and a national heritage instead.

The second reason for considering the proposed scheme as being effective, is the supposition that a new European structure could include the administrative units which exist now, in particular, the federal states of Germany, countries (counties) of Great Britain, provinces of the Netherlands, and regions of France. The necessity to establish new institutions would disappear accordingly. The existing admini-

strative authorities could immediately assume the responsibilities of governing the new states.

Thirdly, it is clear that in modern Europe social forces are aimed at the formation of smaller states as the movement to decentralize individual units or even to gain their independence has strengthened in almost every country of the continent (e.g., in the UK, Spain or the former Yugoslavia). So, it is probably wiser to accept these changes rather than to resist them. Furthermore, the proposed scheme fully takes into account the mistakes of the past: in a 'new Europe' one nation could not dominate the others. For instance, it is quite clear that Russian dominance within the former Soviet Union or Prussian rule in Germany at the time of O. von Bismarck surely led to the destruction of those established federations.

In line with this scheme, new countries would approximately have the same size and population of 5-10 million, as advised by Parkinson. The creation of units with identical parameters seems to be impossible due to the historical and administrative heritage of the 'Old Europe'. Thus, Iceland would remain a state with an existing population of 252,000 citizens while the Isle-de-France (including Paris) would have more than 10 million inhabitants. However, this scheme has two exceptions which are Monaco and Liechtenstein. These small units would become member states of a 'New Europe' without the right to vote in its structures (analogous to the District of Columbia in the United States which does not have the right to vote in the House of Representatives).

However, this division of Europe is not a categorical version of the continent's continuing existence. 75 new states would create a European federation. Its federal bodies would manage the issues of foreign affairs, defence, and the financial system, as well as ensure the activities of basic social services and the division of income between rich and poor areas. Each member state would have the same right to vote within the framework of the federal government structures; the Senate, which would include the heads of states, and the House of Representatives would be elected by direct vote. The institutions which exist nowadays (for example, the European Court) would continue to perform their functions, and the Constitution elaborated on the basis of the American state system would contain a clear scheme of governing a federal Europe.

At the same time, several unresolved problems still remain. For example, what would be the tasks of the royal families in a 'new Europe'? They might play the role of supreme powers of the newly formed states without having the formal duties of heads of state. Indeed, the populations of some of the 75 new states (such as Hannover, Burgundy or Navarre and Aragon) may wish to have monarchies as their titular heads of state. Strasbourg or Brussels could obviously become the capital of a federal Europe but, perhaps, it would be better to locate the federal institutions in seven major European cities. Thus, Brussels or Strasbourg would play the role of political capital, and Frankfurt or London could become the financial one. The European Court could be situated in Luxembourg, and the individual ministries could be located in other cities of the continent. Paris, having the highest number of ancient and avant-garde cultural centres amongst all the European cities could, obviously, become the cultural capital of the federation.

However, there may be different opinions on the exact method of dividing Europe according to this plan. Should, for example, Portugal be united? Would

Sardinia and Sicily create one state? Is it not better to separate Baden and Wurttemberg? Nevertheless, these issues are only details that could be improved upon in future as the basic principles of such a scheme would be understood by the whole population of the European continent.

According to Heineken, the advantages of Europe's division into 75 states are obvious, and have partially been studied by Parkinson and Kohr. European inhabitants would have more opportunities to control their governments and in turn, governance of their states would be more effectively carried out as they would not have the need for a bulky bureaucratic apparatus. The latter, of course, would surely perform its functions but, in the case of the implementation of the existing plan, its format would not expand. Having smaller state areas would assure the greater efficiency of the governments, and the federal institutions created would continue implementing their tasks in accordance with the established structural distribution. The countries would also reduce defence expenses: European wars would recede into a thing of the past. Internal requirements would be satisfied by the police forces, and modern rapid reaction forces would act for crises management.

In a 'new Europe', the number of 'amorphous' individuals would be minimized. Thus, the fanatical nationalist groups, which now deliver terrorist attacks, would no longer have the grounds to exist. Chauvinism would appear only as a portion of the emotions in sports arenas where athletes represent their regions. Europeans could freely choose states they consider to be their homelands and therefore, give vent to one of the leading human instincts which is the need for living within a clearly defined territorial unit.

As Heineken states, the Treaty of Maastricht on the European Union of 7 February 1992 has contributed to the extraordinary progress of the idea of a united Europe. However, the transformation of the existing nations and the situation in the territory of the former Yugoslavia are only a few unfortunate examples which demonstrate the impossibility of effective governance of a continent with more than 500 million people. Moreover, people surely want to live in a territory they could 'run an eye over' and feel like they're at home. "When I lived in the U.S. in the late 1940-s, – Heineken says, – I was surprised that we Europeans call this country the 'United States of America' as it is a federation of states whose governments have a much greater impact on everyday issues than we used to think. This creates a situation in which the average American rarely argues that he/she came from the 'United States', and always says that he/she is from Texas, Kentucky, Rhode Island... or any other state. So, chauvinism is a natural instinct that cannot be eliminated. It can only be limited to a safer level, for example, to the enthusiastic support of the national football team, and so on. The U.S. state system certainly cannot be considered as an ideal one but the fact is that, since the Civil War (1861-1865), all 50 U.S. states have adhered to the principles of peaceful coexistence, and Europe, by contrast, has experienced the three most extensive armed conflicts in its history".

According to Heineken, it is clear that the first reaction of many people to the proposal of creating a

federal Europe would be limited to their expression of surprise and a cynical assessment of the project. However, even if one considers the idea of federalization as a 'European Utopia', it could be tailored and adapted to modern conditions. In this context, it should be emphasized that modern nations are also artificial and, by the way, many of them do not have a very long history. "In many cases, their locations are as casual as my ideas seem to be", – Heineken writes. Today, independence movements are observed not only in the former Yugoslavia but also in Scotland, Ireland, Wales, some regions of Catalonia, the Basque Country, Central Europe, and so on. At the same time, the existing 'nations' may have to be kept during the formation of the new states' government bodies.

Heineken notes that the CIS could also be reformed according to the same scheme since the differences in size and population, for example, between Russia (over 145 million people) and Georgia (about 5.5 million inhabitants) do not contribute to the establishment of the political harmony that exists in the United States.

Heineken stressed that in formulating these proposals he had been given the friendly support of Dr. H. L. Wesseling, Professor of Contemporary History at Leiden University, Director of the Netherlands Institute for Advanced Studies, Member of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, and Mr. H. W. van den Doel, Chair of the Department of History at Leiden University. "In conclusion, I once again express the hope that my suggestions will make people think about their future and help them to understand that the current structure of Europe is not the best course for further development. The reformation of old foundations to create a better future is an article of daily necessity. As people say, one must break the eggs in order to make an omelette. Therefore, I hope that the 'omelette' which I have presented as a sort of 'European Utopia' is a step towards a better future", – Heineken concluded at the end of his letter.

First of all, it should be noted that, in accordance with the principle of subsidiarity, the European Union is a classic three-stage system based on the scheme 'a region (land, canton, province) – a state – a community of nations'. There are some legislative and executive bodies whose powers are clearly delineated at each level. In this case, the regional authorities are assigned with the functions necessary for local self-government; in particular, they have the expanded opportunities to manage the financial sector. So, currently there is every reason to state the existence of institutionalized regionalism in Western countries. It was set into the legal framework through the Charter of Regionalization adopted by the European Parliament on 18 November 1988 (herein, by the way, the construct of 'Europe of Regions' was firstly outlined, and now it is essentially the formal model of EU development), and the European Charter for Regional or Minority Languages of 5 November 1992. In Western Europe, the practical implementation of the idea of regionalism relies on the functioning of certain institutions. So, the activities of the Assembly of European Regions which aims at the comprehensive promotion of regional integration and cooperation beyond the existing European state boundaries are an illustrative example.

At the same time, the phenomenon of European regionalism (Heineken writes based on its 'abnormal' positions) has in fact a dual nature. Firstly, it reflects the deepening of the democratization of the public administration system, and is accompanied by the decentralization of power and the strengthening of the role and influence of local (municipal) government on the lives of territorial communities. This type of regionalism can be roughly defined as an 'administrative' one. It mainly focuses on the optimization of the administration system by means of strengthening the role of local communities. Secondly, in some cases, the regionalism becomes extremely politicized, and strives to reshape the territories of traditional states formed through certain geopolitical processes in the past. This type of regionalism (which can conditionally be called a 'political' one) poses a real threat to the territorial integrity of a number of countries. Thus, the 'administrative' regionalism responding to the challenges of political and administrative modernization has some constructive potential for the continent's development. At the same time, the second type of regionalism usually contains a 'destructive charge' provoking political conflicts which destabilize the situation both within the states and outside their borders.

If the regionalization processes taking place in Western Europe (i.e. in the countries belonging to the classic state entities whose territorial boundaries were formed mainly in the 18th and 19th centuries) are analyzed from this point of view, one can determine a close relationship between the two types of regionalism in this area, and identify a minor dominance of the 'administrative' one. France is a typical example. On 2 March 1982 the Law on the Rights and Freedoms of the Communes, Departments and Regions was adopted in this state. According to its provisions, the region is a separate administrative-territorial unit that combines several departments, i.e. districts, which are the main elements of the administrative-territorial division of France. Today, the country has 26 regions managed by the relevant regional councils whose members are elected for six years. The competence of these bodies is clearly defined by law, and exclusively covers the issues of the social and economic policies of the relevant areas. Their activities are controlled by special Commissioners of the Republic who are appointed by the central government. Thus, French legislation does not contain any principles which politicize the functions of the regional authorities which could threaten the stability of the country or its integrity. Nevertheless, this fact does not mean that there are no signs or manifestations of political regionalism in this state (as well as in several other European countries).

Thus, political regionalism is represented in Italy which territory is known to be historically shared into the economically developed North and the agricultural South. From time to time, the political aspect of French regionalism also appears through the activation of 'Corsican separatism'. Similar trends also characterize the development of the UK in facing the manifestations of the Scottish and Welsh autonomies. These processes are only becoming politicized in the relevant countries. However, they have verged into an active phase of open separatism in Spain where they are accompanied by Basque ter-

rorist attacks. In fact, separatist regionalism has also become a direct challenge to the integrity of Belgium.

That is, the level of the politicization of regional projects, as well as the prerequisites, depends on the type of state, its economic development and national traditions. It can be caused mainly by economic (as in Italy) or only by historical and cultural (as in France and Spain) factors. Sometimes, the economic preconditions of political regionalization are supplemented with linguistic and cultural components (Belgium) or the processes of a partial revival of the ethnic and cultural identity, historical memory of the population, etc. (as takes place in the United Kingdom) [Mytsyk, 2004: 11-18].

So, one can say that there are different grounds for regionalism in the major countries of Western Europe. All of them usually combine several factors that reinforce each other. In this sense, one can state the existence of a regionalism of a special type which is not limited to cross-border cooperation and does not fit into the 'Europe of Regions' scheme. Its main characteristics are politically dominant and pronounced separatist motives. By the way, the occurrence of this type of regionalism is currently urgent for Ukraine.

The author believes that regionalism is not an expressly negative or destructive phenomenon. For example, in our state, its manifestations have generally objective grounds as they are caused by the processes of the democratization of social and political life. However, combined with the interests of the whole country, regionalism has considerable constructive potential because it focuses not only on national issues but also on the problems of local communities. Therefore, separate political actors should not speculate on the difficulties of the period of reforms to be accompanied by the essential modernization of the democratic institutions and guided not so much by national as regional motifs. The system approach applied to the realia of state- and nation-building processes leaves no doubt that a country is not the arithmetic sum of separate parts (i.e., regions). It is a holistic phenomenon in which every element, being unique and original, operates for its development as a system of higher level. If a country does not ensure the existence of such a system, it will sooner or later suffer from inter-ethnic and inter-regional conflicts, and destructive efferent processes losing that internal unity as the main thing to be inherent in any organic integrity which a nation-state is and should be.

Immediately after the presidential elections of 2004, political analysts talked seriously about the obvious political regionalization of the Ukrainian electoral field. This conclusion can be agreed in general, but its detailed analysis raises a number of issues. For example, is any difference in political views really caused by the social, economic and historical characteristics of the regions? Are the number of such differences sufficient for the politicization of regional issues, that are in fact the existence of reasons to separate some parts of the Ukrainian state? In analyzing the experiences of European countries, many of which have directly faced the challenges of political regionalism, and comparing it with the Ukrainian realia, we conclude that the existence of differences is only a pretext to form a particular ideology and advance claims against the central govern-

ment. All the regional elites unconsciously consider the latter as the embodiment of a dictatorship of state bureaucracy concerning the certain territories and the inhabitants who live there. This is the way to build up a pretty shaky but, at first glance, quite attractive politological construct of 'center – periphery' rigid dichotomy. On the one hand, it involves state power representing the political unity of the country, and on the other hand, includes the local power which is known to perform only administrative but not political functions.

Thus, the transition from dominantly vertical to mainly horizontal interactions between the state and actors of local and regional development; from the mono-centric to the poly-centric model of state regional policy based on the self-organization of local and regional administrations, has caused Ukrainian researchers to hit upon the idea of a logical link between the development of the concepts of power, the formation of the elements of the information society, and the appearance and spread of the theory of a 'new regionalism' grounded on the following:

- the recognition of social capital, information and knowledge as the key factors of territorial development that act as the basis for the spread and introduction of new technologies and innovations;
- the feasibility of the establishment and functioning of special institutions (organizational structures) that would purposefully solve local development problems;
- the well thought-out decentralization of regional policy as the transfer of most responsibilities for its implementation from the central to regional and local (especially local communities) levels;
- the urgent need to move from the practice of selective and generally haphazard financial support and the formation of an infrastructure of separate administrative units to the policy of spatial development as the balanced development of all the country's territory through the creation of relevant regional networks (partnerships);
- the prior orientation of regional policy at the macro and meso levels where the programmes of spatial development can be implemented in the most effective way;
- the introduction of basic polycentric principles (the principles of multi-level decision-making) and variability to the processes of the formation of strategic and ongoing regional development programmes, becoming a response to the multivariate social and economic situations in the regions, and satisfying the aspirations of preserving the specificity and ensuring the sustainability of local economies;
- the institutionalization of collective interests, the introduction of a contractual culture of relations between the state, public administrations of local and sub-national levels, and the systemic actors of the inter-regional relationships that are the foundation for enhancing social capital and setting up an effective social partnership between government authorities, businessmen and the public sector.

Taking into account the particular difficulties of the social and economic and ethnic and political processes in some regions of Ukraine, the regional security policy should foresee the elaboration of specific strategies and programmes for the development of problematic regions and, this is the most important thing, the existence of clear organizational, legal, financial and economic mechanisms to implement

them, and the methods to trace the critical exponents. In this context, Ukrainian specialists in ethnical studies point to the urgent need of establishing a state programme to prescribe conducting systematic scientific research on the state and the peculiarities of the ethnic and political processes in different regions of Ukraine, as well as conducting carefully prepared forecasting of their future development [Rymarenko, 2000: 479].

In analyzing the various aspects of the 'new regionalism' and its domestic implications, we conclude that this phenomenon is a heterogeneous and ambiguous part of the modern political history of different countries. Under European conditions, and with rare exceptions, it does not pose a significant threat to the states' territorial integrity but enhances the role of certain lands and communities in the processes of state governance. In Ukrainian terms, the excessive politicization of the regional factors has caused the emergence of some challenges and dangers that could destroy the foundations of the state [Panova, 2008: 48-49]. In order to neutralize such a scenario, it is necessary to develop a holistic concept of regional policy which takes into account the processes of political modernization and the integration of our state into the European economic and political areas. This is, in particular, stressed in the Annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine 'Modernization of Ukraine is Our Strategic Choice' of 7 April 2011 [1].

Firstly, it is quite essential to carry out administrative and territorial reform which is based on the actual natural and economic characteristics of the regions due to the fact that the region is not a goal in and of itself but a means to implement a more efficient management scenario. Secondly, the scientific discussion about the 'new regionalism' should be moved out of the political to the administrative plane with the emphasis on governance decentralization and the simultaneous maintenance of the strict control over it on the side of the state leadership. Thirdly, it is necessary to solve the problem of substantial inequality regarding the social and economic development of the territories which creates conditions of social and political tension at the central and local authoritative levels. Fourthly, it is necessary to carry out an active and most importantly, a balanced humanitarian policy aimed at the formation of a nationally conscious individual, a responsible citizen who is a competent professional of a new generation. Without solving these and a number of related problems, the 'regional card' will be played in the political landscape of our country. Moreover, it will have ethnic and political colours, and could lead to unpredictable consequences for the independence of Ukraine.

Taking into account the launching of the Constitutional Assembly, the idea of bicameralism needs special attention in the context of the studied issues. Its introduction to Ukrainian practices was sharply debated in March 2003 when the initiative of the President of Ukraine on political reform was announced. According to its concept, the members of the second Chamber of the Ukrainian Parliament (the Chamber of Regions) were to represent the economic positions of all the regions of Ukraine, as well as the interests of their citizens including the representatives of national minorities and ethnic groups. Indeed, in exploring the risks and problems of the implementation of bicameralism in Ukraine, scientists

recognize that the current configuration of the national political system does not promote an adequate representation of regional interests and their balancing at the state level. According to them, a bicameral structure of Parliament is able to ensure the stability and transparency of political relations between the centre and regions (due to the possibility of their sustainable representation in central government bodies) in the most effective way, as well as improving the essential content of the local self-government for the creation of an optimum system. At the same time, the specialty of the Ukrainian 'interpretations' of bicameralism is the desire of certain political forces to take advantage of the formation of an Upper Chamber of Parliament to get key opportunities for the redistribution of the powers and resources of the political authorities [Zaichuk, 2006: 116-117].

The author believes that bicameralism would contribute to an increase of the role of the regions in society and the state, rather than restrain it. The second Chamber could be a means of making a definite impact on the actions of the government to overcome the depression of some areas, to intensify inter-regional cooperation according to a 'donor region – recipient region' scheme, and so on. The current concerns of some politicians and scientists as to the acceleration of the federalization processes when introducing a bicameral parliament also do not have proper justification. In fact, according to the provisions of Articles 2 and 132 of the Constitution of Ukraine, our country is a unitary state with a strong central government. On the other hand, how can the economic and cultural interests of different regions such as Galicia, Donbas and Crimea be protected? In European countries whose territories are equally colourful in the economic, cultural, social, ethnic and political senses, this problem is solved by the formation of an upper chamber of parliament which oversees the consideration of regional interests both in the parliament and in the government. This is the objective regularity. However, in the case of the realization of the idea of electing regional leaders or forming the executive bodies of regional councils, the upper chamber of parliament would be a kind of counterbalance to the executive and representative branches of power at the local level, settling the eternal conflicts between the regional councils and administrations.

In summarizing, we want to express our hopes that the work of amending the Constitution of Ukraine attracts more attention to these problems within the framework of the subjects of political and interdisciplinary research on not only the phenomenon of bicameralism but also on those of its features which depend on the modernization of the national political system. However, in any case, the basic sense of bicameralism is the appropriate response of parliament to the actions of the subordinated bodies and officials, as well as the application of the relevant constitutional and legal sanctions to them. In the case of the existence of the parliamentary or mixed republican forms of state systems, their resignation is considered to be the main sanction. It may occur, particularly, as a result of the application of the mechanisms of the political responsibility of the government to the parliament (in general, it also coincides with the primary goal of any parliamentary opposition). That is, the control over the executive

branch of power to be carried out with the participation of the opposition is amongst the main functions of the modern parliaments of the world. This mechanism allows for the detection of abuses in other state institutions, and often leads to their prevention.

The conclusion of the Association Agreement between Ukraine and the European Union would inevitably sharpen the problems of so-called 'new regionalism' to be manifested through the dominance (as proved with the examples of most of the European countries) of the efferent forces. Therefore, it is quite important to take into account the experience of European countries in eliminating these trends which includes both the strengthening of the basic principles of local and regional governance and the introduction of a modern model of bicameralism to domestic practices. In fact, along with the ability to eliminate the significant inequality of the development of certain state territories, the need for such transformations is caused by the dominant specialties of the contemporary, ethnic, and political development of Ukraine.

References

1. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України від 7 квітня 2011 р. ['Modernization of Ukraine is Our Strategic Choice': The Annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine, 7 April 2011], <<http://www.president.gov.ua/news/19736.html>>
2. **Fedorchak P.** 'Співпраця Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника з вищими навчальними закладами й науковими установами України та зарубіжжя (1990-ті рр. – початок XXI ст.)' [Cooperation of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University with higher and scientific educational establishments in Ukraine and abroad (1990-s – the beginning of 21st century)], <archive.nbuv.gov.ua/portal/SOS-Gum/Nikp/2012-20-21/54.pdf>
3. **Kohr L.** (1957) *The Breakdown of Nations*. London: Routledge & Kegan Paul.
4. **Mytsyk V.** (2004) *Права національних меншин у міжнародному праві* [Rights of national minorities in the international law]. Київ: ВПЦ "Київський університет".
5. **Panova V.** (2008) 'Парадигма 'нового регіоналізму' в Європейському Союзі' [Paradigm of 'new regionalism' in the European Union], *Віче* 13-14: 47-49.
6. **Parkinson C. N.** (1998) *Законы Паркинсона* [Parkinson's Law]. Москва: ФАИР-ПРЕСС.
7. Верховна Рада України: *Інформаційний довідник* [The Verkhovna Rada of Ukraine: Resource book] (2006), V. Zaichuk, I. Iasenchuk, A. Ruvovar (eds.). Issue 3. Київ: Парламентське видавництво.
8. *Етнос. Нація. Держава: Україна в контексті світового етнодержавного досвіду: Монографія* [Ethnos. Nation. State: Ukraine in the context of world ethnic and state development] (2000), I. Rymarenko (ed.). Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

Підготовку сучасного правоохоронця – на рівень європейських стандартів

Євген ЗОЗУЛЯ,
кандидат історичних наук, доцент,
учений секретар Донецького юридичного
інституту МВС України,
полковник міліції

Досліджено діяльність МВС України щодо розвитку співробітництва з європейськими та міжнародними інститутами, правоохоронними органами, навчальними та науковими закладами у сфері підготовки кадрів та вдосконалення професійного рівня працівників органів внутрішніх справ. Проаналізовано основні цілі та напрями такого міжнародного співробітництва, надано характеристику практичних форм його реалізації, які довели свою найвищу ефективність відповідно до наявних результатів співпраці. Зроблено висновки щодо необхідності розроблення та впровадження нових форм співробітництва на основі європейських стандартів правоохоронної діяльності.

Ключові слова: реформування МВС, підготовка кадрів, кадрове забезпечення ОВС, професійна підготовка, форми міжнародного співробітництва.

Исследована деятельность МВД Украины по развитию сотрудничества с европейскими и международными институтами, правоохранительными органами, учебными и научными заведениями в сфере подготовки кадров и совершенствования профессионального уровня работников органов внутренних дел. Проанализированы основные цели и направления такого международного сотрудничества, охарактеризованы практические формы его реализации, которые доказали свою высочайшую эффективность в соответствии с имеющимися результатами сотрудничества. Сделаны выводы о необходимости разработки и внедрения новых форм сотрудничества на основе европейских стандартов правоохранительной деятельности.

Ключевые слова: реформирование МВД, подготовка кадров, кадровое обеспечение ОВД, профессиональная подготовка, формы международного сотрудничества.

Завдання розбудови України як демократичної правої держави, її входження в європейські та євроатлантичні структури потребує комплексного розв'язання питань оптимізації складу та чисельності органів внутрішніх справ, удосконалення їхньої діяльності, серед іншого й у частині кадрового забезпечення та профпідготовки працівників. Відтак цілком природно, що правоохоронці різних країн зацікавлені у фаховому міждержавному партнерстві, аби найефективніше об'єднати зусилля в боротьбі проти спільного лиха – організованої злочинності, корупції, наркоторгівлі, незаконної міграції, торгівлі людьми, кіберзлочинності та інших протиправних діянь.

У новітніх реаліях важливою умовою виконання міліцією своїх функцій із забезпечення правопорядку та громадської безпеки в державі стало реформування (а фактично створення) нової системи підготовки кадрів. Необхідно наголосити, що стратегічним напрямом визначено курс на формування нової психології працівників органів внутрішніх справ (ОВС) – як виконавців, так і керівного складу. Подальше реформування міліції потребує підготовки й виховання нового покоління правоохоронців, базисом світогляду котрих, на відміну від радянсь-

ких часів, слугуватимуть загальнолюдські цінності, принципи гуманізму та демократії, усвідомлення свободи та прав людини як найважливішого здобутку суспільства.

Сучасна історія української міліції відкрила в її формуванні нову сторінку – міжнародне співробітництво за різними напрямками діяльності, зокрема в підготовці висококваліфікованих кадрів. Розвиваючи міжнародне співробітництво з правоохоронними органами країн близького та далекого зарубіжжя, керівництво МВС основними цілями підготовки кадрів розглядало: створення умов і можливостей для ознайомлення й застосування зарубіжного практичного досвіду організації навчання, визначення та розвиток напрямів діяльності щодо підвищення якості підготовки кадрів для правоохоронних органів на рівні світових стандартів; оцінку результатів такої підготовки, вдосконалення організації навчального процесу; здійснення наукових досліджень з питань організації правоохоронної діяльності, боротьби зі злочинністю тощо.

Для реалізації цих завдань упродовж усього періоду становлення та розвитку системи підготовки кадрів для органів внутрішніх справ незалежної України були започатковані й набули розвитку різноманітні напрями та

форми міжнародного співробітництва: співпраця з міжнародними поліцейськими організаціями, обмін делегаціями для ознайомлення з досвідом роботи в певних сферах правоохоронної діяльності, участь у міжнародних конференціях, семінарах, спільних проектах, організація стажувань, підвищення кваліфікації кадрів тощо.

Удосконалення кадрового забезпечення та професійної підготовки працівників міліції як складова процесу реформування правоохоронної системи залежить від розвитку законодавства України в цій сфері. Законотворча діяльність, своєю чергою, здійснювалася з урахуванням позитивного вітчизняного досвіду й рекомендацій провідних міжнародних організацій, а саме: Ради Європи, Європейського Союзу, ГАТТ/СОТ. Необхідно зазначити, що експерти Ради Європи ще у 2006 році проаналізували діяльність органів внутрішніх справ України, надали оцінки та рекомендації, які, зокрема, стосувалися й питань реалізації кадрової політики та професійної підготовки правоохоронців [4].

Прикладом практичної співпраці МВС із європейськими інституціями став здійснюваний спільно з офісом ОБСЄ в Україні проект «Міліція та права людини: європейський вимір», спрямований на вдосконалення навчальних програм підготовки працівників органів внутрішніх справ із урахуванням європейських стандартів у галузі правоохоронної діяльності.

Аналізуючи характер та зміст міжнародного співробітництва МВС України в цій сфері, можемо визначити комплекс напрямів та форм цієї діяльності, які довели свою найвищу ефективність. Одним із пріоритетних є участь у міжнародних поліцейських організаціях. Принагідно зазначимо, що цей напрям співробітництва не тільки дав змогу забезпечити якісно новий рівень роботи органів внутрішніх справ, а й засвідчив визнання міжнародного авторитету української міліції, її відповідність світовим вимогам, принципам діяльності в цій сфері. Міжнародні зв'язки розширюють світогляд працівників ОВС, коло їхніх професійних знань, збагачують досвід, дають можливість ознайомитися з досягненнями зарубіжних колег, зіставити їх із вітчизняними здобутками й, отже, внести певні корективи у власні практики.

Доволі перспективним напрямом міжнародного співробітництва ОВС України є налагодження та розвиток зв'язків із Міжнародною асоціацією шефів поліції, яка об'єднує понад 13 тисяч керівників поліції з 85 країн. Взаємодія з цією організацією в питаннях удосконалення кадрового забезпечення ОВС спирається на її завдання: вдосконалення наукового забезпечення та якості поліцейської служби; впровадження передових прийомів і методів управління поліцейськими органами; розвиток міжнародного співробітництва; обмін досвідом роботи; постійний контроль підвищення професійної майстерності працівників поліції, заохочення до відповідності високим професійним стандартам тощо.

Форми реалізації цих завдань є досить різноманітними: розроблення та впровадження спеціальних програм для підготовки поліцейських і підвищення їхньої кваліфікації, проведення конференцій та семінарів для керівників поліцейських систем, напрацювання кваліфікаційних вимог до правоохоронних органів, сучасних моделей управління тощо. Асоціація має статус консультативного органу ООН.

Накопичений досвід діяльності вищезгаданої асоціації та інших, зокрема багатьох національних, поліцейських асоціацій переконує в доцільності створення таких професійних організацій, які об'єднували б працівників різних рангів у ОВС України.

Також важливе значення для вдосконалення кадрової роботи та професійної підготовки працівників ОВС України має створення в 1996 році Української національної секції в складі Міжнародної поліцейської асоціації. Як

відомо, Міжнародна поліцейська асоціація (МПА) – це незалежна неурядова професійна організація, що існує більше 50 років та об'єднує понад 300 тисяч поліцейських із 64 країн і метою якої є напрацювання контактів між поліцейськими різних країн, широке міжнародне співробітництво, підвищення їхнього загальноосвітнього та професійного рівня, формування привабливого іміджу поліції в очах громадськості й громадян [3].

З огляду на те, що на службу дедалі частіше вступають жінки, одним із засобів подальшої інтеграції ОВС України в міжнародне поліцейське співробітництво стала плідна співпраця з Європейською асоціацією жінок-поліцейських (ЄАП), створеною в 1989 році на міжнародній конференції в Нідерландах. Цей напрям удосконалення кадрового забезпечення є перспективним, адже впродовж останніх років жінки-працівники ОВС України брали участь у роботі низки міжнародних конференцій ЄАП у статусі запрошених. Організація та діяльність жіночих організацій у межах ОВС сприяють підвищенню якості роботи жінок-працівників, обміну досвідом, налагодженню контактів із закордонними колегами. Це дає можливість більш цілеспрямовано, адресно ставити й вирішувати питання забезпечення прав жінок, їхнього соціального захисту, питання сімейно-побутового характеру й багато інших [5, с. 39].

МВС протягом усього періоду незалежності України активно розвивало зв'язки з правоохоронними органами різних країн, серед іншого й у напрямі вдосконалення кадрової роботи. Прикладом інтенсивної та продуктивної співпраці є співробітництво з поліцією Баварії та землі Рейнланд-Пфальц (ФРН), яке розпочалося 1993 року й здійснюється за посередництва та фінансового сприяння Фонду Ганса Зайделя. З 1996 року така взаємодія відбувається в рамках міжвідомчого співробітництва МВС України та Державного міністерства внутрішніх справ Баварії. Однією з основних форм цього співробітництва із вдосконалення професійної підготовки кадрів стало проведення фахових семінарів за участю провідних фахівців поліції Баварії та землі Рейнланд-Пфальц. У них беруть участь викладачі, слухачі й курсанти відомчих закладів освіти МВС України, працівники органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів України. Нині успішно втілюється програма допомоги Європейського співтовариства країнам Східної Європи (зокрема й Україні) з підготовки кадрів для поліції.

Не менш важливим напрямом підвищення ефективності кадрового забезпечення та професійної підготовки в діяльності ОВС є міжнародне співробітництво з навчальними закладами іноземних держав. Це один із чинників, які сприяють зростанню фахового потенціалу науково-педагогічних працівників, розвитку навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу, підвищенню авторитету вищих навчальних закладів МВС як в Україні, так і за її межами.

Серед безумовних здобутків поліцейської освіти в розвинених країнах слід назвати її високу технічну оснащеність, прикладний характер навчального процесу і власне наукових досліджень, вироблення навичок і вмій (часто доведених до автоматизму). Тут готують фахівців з конкретних напрямів правоохоронної практики, адаптованих до реальних умов. Це, безперечно, той стандарт, якого має прагнути МВС України [1, с. 133].

Відтак основними формами співпраці з іноземними правоохоронними органами, а також профільними навчальними та науковими закладами є: участь представників ВНЗ та НДУ в міжнародних наукових заходах та програмах; направлення науково-педагогічних працівників, курсантів і слухачів на навчання й стажування до іноземних навчальних закладів та підрозділів правоохоронних органів; публікація результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт науково-педагогічних працівників навчальних закладів у іноземних наукових виданнях;

участь правоохоронців у міжнародних спортивних змаганнях, культурних заходах, соціальних акціях тощо [6, с. 9].

Особливо активно розвивається співробітництво у сфері підготовки кадрів з навчальними закладами держав-учасниць СНД. Діяльність МВС з цієї співпраці здійснюється на підставі положень рішення Ради міністрів цих країн про активізацію взаємодії у сфері підготовки кадрів і підвищення кваліфікації, а також Положення про асоціацію МВС/Поліції держав – учасниць СНД. У рамках реалізації договорів про співробітництво між вищими навчальними закладами Міністерства внутрішніх справ України й відповідних міністерств держав-учасниць СНД ефективно функціонує інститут обміну досвідом зі здійснення освітньої діяльності та результатами наукових досліджень у сфері протидії злочинності, а також підвищення ефективності підготовки фахівців для правоохоронних органів.

Набуває поширення практика проведення наукових заходів за участю іноземних працівників. Вони спрямовані на розв'язання актуальних проблем реформування органів внутрішніх справ України, боротьби зі злочинністю, незаконною міграцією, підготовки, навчання та підвищення їхньої кваліфікації.

Необхідно зазначити, що вищі навчальні заклади та науково-дослідні установи МВС співпрацюють також із зарубіжними та міжнародними неурядовими організаціями. Серед них – Фонд народонаселення ООН, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародний комітет Червоного Хреста, Міжнародний благодійний фонд «Міжнародний альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», Американська асоціація юристів, Фонд Ганса Зайделя та ін. У рамках такої взаємодії з неурядовими організаціями ВНЗ і НДУ МВС отримують гранти на розроблення наукових проєктів, зокрема від Міжнародного фонду «Відродження», фонду *Freedom House*, Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні, Харківського центру з вивчення організованої злочинності спільно з Американським університетом у Вашингтоні тощо.

Співпраця ВНЗ МВС України з навчальними закладами та правоохоронними органами іноземних держав має й практичні результати. Позитивним прикладом слід вважати співпрацю Донецького юридичного інституту МВС України та поліції Баварії і Нюрнберзької школи поліції, початок якій покладено ще в лютому 1994 році. Результатом вивчення й узагальнення фахівцями Донецького юридичного інституту сучасного зарубіжного досвіду тренінгової роботи з поліцейськими, а також аналізу психологічних закономірностей професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ України стало створення в 2002 році Центру впровадження психотренінгових технологій. Із 2006 року він отримав статус науково-дослідного центру (НДЦПТ). Його завданням є розроблення й упровадження в практику тренінгів різної спрямованості. На сьогодні навчання в ньому пройшли понад 2,5 тисячі осіб, серед яких психологи, керівний склад і рядові працівники різних служб і підрозділів міліції, фахівці з інших екстремальних видів діяльності, викладачі, курсанти [2, с. 10].

Окрім того, Донецьким юридичним інститутом МВС України укладено договори (угоди, протоколи) про співробітництво з навчальними закладами та правоохоронними органами 13 держав як близького, так і далекого зарубіжжя. Серед них – ІУ Управління поліції особового призначення м. Нюрнберга, Інститут підвищення кваліфікації поліції Баварії (м. Айнрінг, Німеччина), Далянський науково-криміналістичний інститут, Китайський університет кримінальної поліції Міністерства громадської безпеки КНР, Академія поліції Чеської Республіки, Академія імені Александра Іоанна Кузи МВС Румунії, Академія внутрішніх справ Естонської Республіки, вищі навчальні заклади системи МВС Росії (Санкт-Петербурзький університет, Нижньогородська академія, Орловський юридичний

інститут, Воронежський інститут, Ростовський юридичний інститут), Академія МВС Республіки Білорусь, Академія МВС Республіки Казахстан, Академія поліції МВС Азербайджанської Республіки, Академія МВС Грузії, Академія «Штефан чел Маре» МВС Республіки Молдова, Академія МВС Республіки Таджикистан, Академія поліції Республіки Вірменія.

У сучасних умовах співробітництво Донецького юридичного інституту МВС України з правоохоронними органами та навчальними закладами іноземних держав розвивається в напрямі впровадження новітніх інноваційних форм взаємодії, що дають змогу істотно впливати на рівень професійної підготовки майбутніх правоохоронців, а також передового міжнародного досвіду – в навчально-виховний процес.

Серед таких форм: стажування в практичних підрозділах та навчальних закладах поліції Баварії, Інституті підвищення кваліфікації поліції Баварії (м. Айнрінг) з питань охорони громадського порядку, діяльності дорожньої поліції, проведення судових експертиз; проведення тренінгів для вдосконалення навичок взаємодії суб'єктів кримінальної юстиції під час досудового розслідування в умовах нового Кримінального процесуального кодексу України, проведення міжнародних наукових заходів, семінарів, лекцій та майстер-класів для науково-педагогічного складу та курсантів інституту з досвіду роботи поліції європейських країн із пресою та громадськістю, охорони громадського порядку під час масових заходів, практично орієнтованої підготовки кадрів поліції тощо.

Аналіз основних напрямів міжнародної співпраці з підготовки кадрів для органів внутрішніх справ України свідчить про необхідність розроблення та закріплення новітніх форм співпраці з міжнародними організаціями, навчальними закладами, науковими та поліцейськими установами іноземних держав, подальшого впровадження в діяльність кадрових підрозділів, навчальний процес та науково-дослідницьку діяльність ВНЗ МВС України найкращих закордонних практик, видання за результатами міжнародної співпраці навчально-методичних матеріалів, де висвітлювалися б досвід боротьби зі злочинністю, форми та механізми взаємодії підрозділів МВС і правоохоронних органів інших держав, підготовки й навчання кадрів та підвищення їхньої кваліфікації.

Список використаних джерел

1. *Ануфрієв М. І.* Вищий заклад освіти МВС України: науково-практичний посібник / М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, О. Н. Ярмиш. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1999. – 369 с.
2. *Бесчастний В.* Міжнародний досвід у діяльності міліції України / В. М. Бесчастний // Віче. – 2009. – № 24. – С. 8–12.
3. Залучення працівників міліції до вивчення іноземних мов – один із пріоритетних напрямів діяльності Міжнародної поліцейської асоціації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/180847/>
4. Звіт про оцінку правоохоронних органів України та процесу їхньої модернізації й реформування: PCRED/DGI/EXP (2006) 1969 / П. Леплі, Ф. Боше, Ж. Бурду. – Страсбург, 2006. – 41 с.
5. *Матюхіна Н. П.* Управління персоналом органів внутрішніх справ України (теоретичні та прикладні аспекти): монографія / Н. П. Матюхіна. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. – 287 с.
6. *Співак В. М.* Глобалізація і міжнародне співробітництво / В. М. Співак // Вісник Академії управління МВС. – 2010. – № 1. – С. 6–15.

Training of Modern Law Enforcement Officers Is to Comply with European Standards

Ievgen ZOZULYA,
Ph.D. in Historical Science, Assistant
Professor,
Scientific Secretary of Donetsk Law
Institute of the Ministry of Internal
Affairs of Ukraine, Police Colonel

The activities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine concerning the development of cooperation with European and international organizations, law enforcement authorities, educational and research institutions in the field of personnel training, and improvement of the professional skills of law enforcement officers, are considered. The basic goals and directions of such international cooperation and the forms of its practical implementation that have proved to be the most efficient according to the results of collaboration existing nowadays are characterized and analyzed. Conclusions regarding the need to develop and implement new forms of cooperation based on European standards of law enforcement activities are made.

Keywords: Ministry of Internal Affairs reform, personnel training, human resourcing of the law enforcement authorities, professional development, forms of international cooperation

23

The task of developing Ukraine as a democratic state and arranging its integration into European and Euro-Atlantic structures requires a complex solution in order to optimize the contingent structure and quantity of the internal affairs bodies, and improve their activities. Of particular concern is their professional training. Therefore, it is natural that law enforcement officers from different countries are interested in a professional international partnership. This could allow them to effectively combine their efforts in the fight against common evils including organized crime, cyber crime, corruption, drug trafficking, trafficking in human beings, illegal migration, and other illicit acts.

A reformation of the system of personnel training (actually, the establishment of a new one) to contend with the newest realities, has become an important condition for the police in the execution of their duties of ensuring law and order, and the public security of the state. It should be emphasized that the adopted strategic course is focused on the formation of a new way of thinking for law enforcement officers ('LEOs'), including both junior and key personnel. Further police reorganization requires the training of a new generation of LEOs. In contrast to Soviet times, their world view should be based on human values, humanism and democratic principles with the perception of freedom and human rights as the most important achievement of a society.

The modern history of Ukrainian police has opened a new page in the process of its reformation. It is based on international cooperation in various areas of police activities including the training of highly qualified personnel. By developing international cooperation with law enforcement authorities from countries near and far, the MIA executives have defined the next personnel training objectives: the creation of conditions and opportunities to introduce and apply practical foreign training experience; the determination and development of activities to bring the quality of the training of the personnel of law enforcement bodies up to world standards; the evaluation of

the results of such training and the improvement of the educational process; the development of scientific research on the organization of law enforcement activities, combating crime, etc.

To achieve these goals, quite different directions and forms of international cooperation have been established in independent Ukraine during the period of the formation and development of the personnel training system for the bodies of internal affairs. In particular, one can name the cooperation with international police organizations; the delegation exchanges concerning the learning of the experiences of particular areas of law enforcement activities; the participation in international conferences and seminars, joint international projects, internship training, personnel skills development, etc.

The improvement of staffing practices and the professional training of police officers, as a part of the reformation of law enforcement system, depends on the Ukrainian legislation regulating this area. The legislative activity, in turn, was carried out due to positive national experience and the recommendations of main international organizations, such as the Council of Europe, the European Union, the GATT/WTO. It should be mentioned that even in 2006 experts of the Council of Europe analyzed the activities of the internal affairs bodies of Ukraine. They made their assessments and corresponding recommendations, in particular, concerning the implementation of a personnel policy and the professional training of law enforcement officers [Lepli, 2006].

The 'Police and Human Rights: The European Dimension' Project, to have been carried out together with the OSCE Office in Ukraine, has become an example of practical cooperation between the MIA and European institutions. The Project was aimed at the improvement of educational programmes for the training of law enforcement officers according to EU law enforcement standards.

In analyzing the international cooperation of the MIA of Ukraine in this area, we can define a set of its forms

and directions which have proved their highest efficiency. One top priority is the participation in international police organizations. This area of cooperation has not only allowed the activities of internal affairs bodies to be put at a qualitatively new level, but has also demonstrated the recognition of the Ukrainian police by international authorities. In addition, their compliance with the international standards and principles existing in this area has been shown. International relationships enlarge the LEOs' world view, professional knowledge, and experience. Such cooperation gives them an opportunity to learn the achievements of their foreign colleagues, to compare them with what has been obtained nationally, and thus, to make some changes to their own practices.

The establishment and development of the relationship with the International Association of Chiefs of Police is a quite promising direction of international cooperation. This structure unites more than 13,000 police chiefs from 85 countries, hence their collaboration for the improvement of law enforcement staffing is based on the Association's mission which consists of the following tasks: to improve the scientific base and quality of the police service; to implement the advanced techniques and methods of the police bodies' administration; to develop international cooperation; to exchange experiences; to monitor the processes of the police officers professional improvement; to encourage the LEOs to comply with high professional standards, etc.

These tasks are fulfilled through different forms: the development and implementation of special programmes for the training and professional development of the police; the conferences and seminars for police chiefs; the elaboration of the qualification requirements for law enforcement bodies and modern management models, etc. The Association has the status of an advisory UN agency.

The experience accumulated by the above mentioned Association and other organizations (including many national police associations) has proven the expediency of establishing such professional structures in uniting representatives of various ranks of the Ukrainian internal affairs bodies.

The establishment of the Ukrainian National Section as a part of the International Police Association in 1996 is also important for the improvement of personnel management and LEOs' professional training. The International Police Association (IPA) is a non-governmental professional organization which has been in existence for more than 50 years uniting more than 300 000 police officers from 64 countries. It aims at developing relations between policemen from different countries, increasing their general and professional levels, broadening international cooperation and improving the image of police in the eyes of the public and their citizens [6].

Taking into account that very often women also work for the internal affairs bodies, fruitful collaboration with the European Association of Women Police (EAWP), established in 1989 at the international conference in the Netherlands, has become one of the methods for further integration of such Ukrainian bodies into the international police community. This direction of improving staffing practices is very promising since in recent years Ukrainian women police officers have been invited to take part in several EAWP international conferences. The establishment and activities of women's organizations within the internal affairs bodies has helped these women to improve their professionalism, exchange experiences and build contacts with their foreign colleagues. It enables the authorities to target, address and resolve the issues of women's rights, their social protection, family and welfare conditions, etc. [Matiukhina, 1999: 39].

During the entire period of the independence of Ukraine, the MIA has been actively developing relationships with law enforcement bodies from different countries and, in particular, improving HR practices. The collaboration with police from the German federal states of Bavaria and Rhineland-Palatinate can be used as an example of intensive and productive cooperation. It began in 1993, and now is carried out with the financial assistance of the Hanns Seidel Foundation. Since 1996, these activities have been taking place within the framework of inter-agency cooperation between the MIA of Ukraine and the Bavarian State Ministry of the Interior. Consequently, professional seminars participated in by leading Bavarian and Rhineland-Palatinate police professionals have become one of the main forms of cooperation for improving police professional training. These seminars are attended by teachers, students and cadets of the educational institutions under the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, as well as by the representatives of the internal affairs bodies and other law enforcement agencies. The Eastern Partnership Police Cooperation Programme which is being successfully implemented amongst the East European states, including Ukraine, also promotes proper police training.

International cooperation with the educational institutions of foreign countries is another important sphere for improving the effectiveness of the internal affairs bodies' staffing and the training of their officers. It is one of the factors that contributes to the professional capacity of scientific and pedagogical staff; the development of methodological, technical and material support of the educational process; the improvement of the status of higher educational establishments both in Ukraine and abroad.

Some of the undisputed achievements of police education in developed countries are its high-tech equipment, the action-oriented nature of the learning process and scientific research, and the development of skills and abilities which often become automatic. These establishments qualify specialists who are adapted to true-life environments for concrete areas of law enforcement practices. These standards are surely to be striven for by the Ministry of Internal Affairs of Ukraine [Anufriev, 1999:133].

Therefore, the main forms of cooperation with foreign law enforcement bodies and specialized educational and scientific establishments are the following: the participation of university and scientific representatives in international research programmes; the training and internship of scientific and pedagogical staff, cadets and students in foreign educational establishments and departments of law enforcement bodies; the publication in foreign scientific editions of scientific, research and structural design results obtained by the scientific and pedagogical staff of the educational establishments; the LEOs' participation in international sport competitions, cultural events, social activities, etc. [Spivak, 2010:9].

The MIA of Ukraine is also developing training cooperation with the CIS educational establishments. While cooperating, the MIA is ruled by the Decision of the CIS Council of Ministers on the intensification of cooperation in the sphere of personnel training and professional development and by the Regulation on the CIS MIA/Police Association. By implementing cooperation agreements between the higher educational establishments under the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the relevant ministries of the CIS countries, such institutions can effectively share experiences regarding educational activities, research results in the field of combating crime, and methods to improve the efficiency of the personnel training of law enforcement bodies.

The practice to hold scientific activities involving foreign specialists has also become more frequent. In Ukraine they aim at solving the urgent problems of the reformation of the internal affairs bodies, fighting against crime and illegal migration, studying, training and the professional development of personnel.

It should be noted that higher education and research establishments under the MIA also cooperate with foreign and international nongovernmental organizations. In particular, they have close ties with the UN Population Fund, the UN Children's Fund (UNICEF), the International Committee of the Red Cross, the International Charitable Foundation 'International HIV/AIDS Alliance in Ukraine', the American Bar Association, the Hanns Seidel Foundation, etc. In the context of such cooperation with NGOs, the education and research institutions under the MIA receive grants in order to elaborate research projects. For example, they are financed by the International Renaissance Foundation, the Freedom House Fund, the Democracy Small Grants Programme of the U.S. Embassy in Ukraine, Kharkiv Center for the Study of Organized Crime jointly with the American University in Washington, and others.

The cooperation between educational establishments under the MIA of Ukraine with such establishments and law enforcement bodies of the foreign countries has its practical results. One of them considered to be a positive example of cooperation is the relationship between the Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the police of Bavaria and the Nuremberg Police Academy which began in February 1994. In 2002 the professors of the Donetsk Law Institute established the Psychological Trainings Technologies Implementation Centre. That step was a result of studying and summarizing the contemporary international experience of police training activities, as well as analyzing the psychological patterns of LEOs' professional work. In 2006 it received the status of a research centre. Its objective is to develop and implement different training directions. At present, it has trained more than 2,500 people, including psychologists, junior and key personnel of different services and police departments, experts in other extreme activities, teachers, and students [Beschastnyi, 2009: 10].

Furthermore, the Donetsk Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine has already concluded contracts (agreements, protocols) for cooperation with the educational establishments and law enforcement bodies from 13 countries near and far abroad. It has agreements with the 4th Special Police Service Department of Nuremberg, the Institute of Police Staff Development of Bavaria (Airing, Germany), the Scientific and Criminalistics Institute of Dalian, China Criminal Police College under the Ministry of Public Security of the People's Republic of China, the Police Academy of the Czech Republic, 'Alexander John Cuza' Police Academy of the MIA of Romania, the Academy of Internal Affairs of the Republic of Estonia, the higher educational establishments under the Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation (Saint Petersburg University, Nizhny Novgorod Academy, Orlovsk Law School, Voronezh Institute, Rostov-on-Don Institute of Law), the Academy of the MIA of the Republic of Belarus, the Academy of the MIA of the Republic of Kazakhstan, the Police Academy of the MIA of the Republic of Azerbaijan, the Academy of the MIA of Georgia, the Academy 'Stefan cel Mare' of the MIA of the Republic of Moldova, the Academy of the MIA of the Republic of Tajikistan, the Police Academy of the Republic of Armenia.

Currently the cooperation of the Donetsk Law Institute of the MIA of Ukraine with foreign law enforcement bodies and educational establishments is developing in order

to introduce innovative forms of interaction. These could effectively impact the professional training of law enforcement officers and help to use the best international practices within the educational process.

The above mentioned forms of interaction are represented by internship in the practical departments and educational establishments of the Bavarian police, and in the Institute of Police Staff Development in Airing. They concern the maintenance of public order, the activities of traffic police, the conduction of forensic analysis, etc. This cooperation also allows the parties to have common trainings for improving the interaction between personnel of the criminal justice structures during pre-trial procedures under a new Criminal Procedure Code of Ukraine. Furthermore, it promotes the arrangement of international scientific events, seminars, lectures and master classes for scientific and pedagogical staff and students of the Institute that concern the police experience in European countries in regards to collaborate with the press and public, to maintain public order during mass events, to train practically oriented police officers, and so on.

The analysis of the main areas of international cooperation regarding personnel training for the Ukrainian internal affairs bodies has proven the need to develop and consolidate new forms of collaboration. They include interactions with international organizations, educational establishments, and research and police institutions of foreign states. This cooperation is focused on the further implementation of international best practices into the activities of the internal affairs departments and the educational processes and scientific research of the higher educational establishments under the MIA of Ukraine. It is stressed that such collaboration should result in educational materials published in order to illustrate the Ukrainian and foreign experiences of fighting crime, training personnel and developing professional skills. ▢

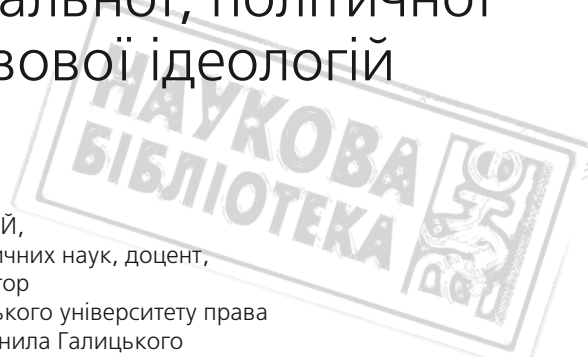
References

1. **Anufriev M., Bandurka O., Iarmysh O.** (1999) *Вищий заклад освіти МВС України: науково-практичний посібник* [Higher education institution of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: scientific and practical manual]. Харків: Ун-т внутр. справ.
2. **Beschastnyi V.** (2009) 'Міжнародний досвід у діяльності міліції України' [International experience in the Ukrainian police activities], *Віче* 24: 8–12.
3. **Matiukhina N.** (1999) *Управління персоналом органів внутрішніх справ України (теоретичні та прикладні аспекти): монографія* [Personnel management of the internal affairs bodies of Ukraine (theoretical and practical aspects): Monograph]. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ.
4. Report on the evaluation of the law enforcement bodies of Ukraine, and the process of their modernization and reform: PCRED/DGI/EXP (2006) 1969 (2006), Lepli P., Boshe F., Burdu J. (eds.). Strasbourg.
5. **Spivak V.** (2010) 'Глобалізація і міжнародне співробітництво' [Globalization and international cooperation], *Вісник Академії управління МВС* 1: 6–15.
6. Залучення працівників міліції до вивчення іноземних мов – один із пріоритетних напрямів діяльності Міжнародної поліцейської асоціації [The involvement of police officers into the process of studying foreign languages is one of the priorities of the International Police Association], <<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/180847/>>

Методологічні підходи до визначення взаємозв'язку національної, політичної та правової ідеологій

Андрій ЛУЦЬКИЙ,
кандидат юридичних наук, доцент,
перший проректор
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

26

Проаналізовано основні методологічні підходи до розкриття сутності механізмів взаємозв'язку національної, політичної і правової ідеологій та визначено варіанти їхнього впливу на суспільство. На основі окремих прикладів відображено наявні ідеологічні взаємодії. Охарактеризовано ключові механізми, що детермінують процес творення ідеологій, зокрема, національної. Виокремлено стадії правотворчості, котрі відіграють провідну роль у процесі взаємодії правової та політичної ідеологій.

Ключові слова: національна ідеологія, політична ідеологія, правова ідеологія, ідеологічні різновиди, механізми та структура ідеології, ідеологічний взаємозв'язок.

Проанализированы основные методологические подходы к раскрытию сущности механизмов взаимосвязи национальной, политической и правовой идеологии и определены варианты их влияния на общество. На основе отдельных примеров отражены существующие идеологические взаимодействия. Охарактеризованы ключевые механизмы, детерминирующие процесс создания идеологии, в частности, национальной. Выделены стадии правотворчества, которые играют ведущую роль в процессе взаимодействия правовой и политической идеологии.

Ключевые слова: национальная идеология, политическая идеология, правовая идеология, идеологические разновидности, механизмы и структура идеологии, идеологическая взаимосвязь.

Оскільки ідеологічна складова притаманна різним сферам суспільного буття, феномен правової ідеології можна розглядати як систему ідей, теорій і понять, що відображають і оцінюють ставлення людей до права. Проте вона існує не в ідеологічному вакуумі, а має тісний взаємозв'язок із політикою та національним контекстом – тобто з національною та політичною ідеологіями.

Відповідно, під час проведення комплексного аналізу правової ідеології як теоретичної основи для віддзеркалення правових процесів, що відбуваються у країні, особливу увагу треба приділяти визначенню рівня взаємовідношення та взаємовпливу національної, політичної та правової ідеологій.

Філософсько-правовий зміст поняття «ідеологія», принципи її поділу на національну, політичну і правову розкриваються у працях І. Бондаревич, В. Бурдяк, М. Недюхи, В. Панченка, А. Пахарєва, Л. Ющенко, М. Вебера тощо.

За визначенням більшості дослідників, політична ідеологія пов'язана з відображенням громадянським та суспільством у цілому навколишньої дійсності у макровимірі, тобто крізь призму політичних установок певної країни, її влади, внутрішніх та зовнішніх політичних відносин [2, с. 87]. Система політичних ідей ґрунтується на політиці, котру можна охарактеризувати як відносно самостійну сферу діяльності соціуму, що постійно транс-

формується під впливом історичних процесів та потреб людини у масштабі великих груп (населення певної території) [8, с. 207]. У більшості випадків ці потреби пов'язані з перманентною необхідністю розширення та модернізації матеріального виробництва й внесенні змін до життя суспільства як такого.

Формуванню певних шляхів (напрямів) розвитку людства також сприяють культурні зміни самосприйняття індивідів. Сукупність їх наростаючих потреб створює блоки інтересів, що розподіляються між соціальними групами, до складу яких належать окремі члени суспільства чи ті особи, котрі хочуть стати його частиною. Задоволення цих потреб та виправдання сподівань соціальних груп є базовими завданнями, виконання котрих покладається на владу (див. монографію М. Недюхи [5]). Власне, на думку М. Недюхи, наша держава (яка і є відображенням влади) поки що не може впоратися з цією місією. Більше того, українське суспільство, активно демонструючи потенціал розвитку, піднялося на щабель вище владного механізму, який гальмує процес соціальних змін [6, с. 27].

За умови неможливості одномоментного розв'язання цих проблем поступово формуються плани чи ідеї їхнього подолання. Враховуючи масштаби країн і співтовариств держав, ці ідеї та плани утворюють «систему мрій» великої кількості громадян певного суспільства

(суспільств), які прагнуть удосконалити своє буття. Так, на нашу думку, формується початкова політична ідеологія – система ідей-відповідей на певні глобальні питання.

Вона зберігає характеристики початкової суспільної течії до моменту виникнення конфронтаційних протиріч із конкуруючими політичними ідеологіями, адже кожна з них є носієм власних, характерних для неї інтересів, що виявляються через колективну свідомість. Після появи таких суперечностей початкові ідеологічні форми набувають характеристик, необхідних для подолання та врегулювання конфліктів і задоволення інтересів прихильників інших суспільних течій.

Загалом, питання «Що є первинним: політична чи правова ідеологія?» не втрачає своєї актуальності. Відтак доцільно зазначити, що розвиток цих ідеологій відбувається паралельно, адже вони існують у тісному взаємозв'язку та доповнюють одна одну. Правова ідеологія інтегрується до системи політичної ідеології, виконуючи функцію свого роду базису, фундаменту.

На зразок правової та політичної, національна ідеологія також є формою суспільної свідомості, проте вона знаходить свій безпосередній вияв крізь призму визначення приналежності суб'єкта до певної нації [4, с. 115]. Це відбувається на основі процесів самопізнання і розвитку національно-культурної єдності та патріотизму [7, с. 23].

Національна ідеологія не спирається на прагнення реалізації прав та свобод певної суспільної групи чи соціуму в цілому. Вона, скоріше, сприяє адаптації правової та політичної ідеології на теренах окремої держави.

Адже саме національна ідеологія відстоює пріоритетність політичних, економічних, духовних характеристик корінної нації, її мови, культури й традицій. А це – важливий чинник прогресу в розвитку будь-якої держави.

Серед недоліків або небажаних наслідків імплементації національної ідеології слід зазначити наявність негативних форм поведження корінних жителів із представниками інших націй. А відтак, бажаними особливостями внутрішньосуспільної взаємодії можуть вважатися співпраця і взаємодопомога між етнічними або національними макро- та мікрогрупами; небажаними – зневажливе ставлення до інтересів представників інших народів та етнічних меншин, зверхність і прагнення до їхнього соціального підпорядкування (що є прямою передумовою виникнення націоналізму та екстремізму).

У цьому контексті також простежується взаємозв'язок між національною, політичною і правовою ідеологіями, адже остання запобігає виникненню небажаних виявів першої, а друга забезпечує офіційну підтримку та популяризацію оптимальних варіантів їх обох.

Отже, можна констатувати, що, на основі використання політико-правових механізмів, національна ідеологія «опікується» престижем та піднесенням рівня суспільної і духовної значущості етносу, народу чи нації шляхом реалізації їхніх інтересів у процесі розвитку країни та її населення.

Порівняльний аналіз аналогічних особливостей у досліджуваних нами ідеологічних різновидах поданий у таблиці.

Таблиця

Порівняльний аналіз по аналогічних особливостей у досліджуваних нами ідеологічних різновидах

Вид ідеології	Національна ідеологія	Політична ідеологія	Правова ідеологія
Формує та розвиває:			
- мислення	етнічне, національне	патріотичне	правове
- відчуття	національної належності до нації, етносу; національної гордості; національної ідеї	приналежності до громадянського суспільства	правосвідомості
- уявлення про	історію народу; національне структурування території; батьківщину	народний суверенітет	правове життя; бажані культурно-побутові умови
- характер	чуттєвий, виступаючи духовним, емоційним феноменом	культурний, виступаючи етичним феноменом	раціональний, виступаючи когнітивним феноменом
Має недоліки:			
- когнітивні	поділ світу на «своїх» і «чужих»	гіперідеологізація, котра руйнує політику, роблячи її нефункціональною, нездатною визначати і вирішувати суспільно важливі завдання;	відмежування життєвих реалій від теоретичних моделей; можливі зловживання та фрустрація
- духовні	тісний зв'язок із релігійними переконаннями та нетерпимість до представників інших конфесій	використання релігійних переконань для збільшення прихильності або спотворення уявлень електорату про певні політичні партії (проголошення їх «єретичними»)	

По суті, наведені параметри, маючи певну специфіку, знаходять своє відображення в рамках усіх досліджуваних ідеологій. Відтак взаємозв'язок цих течій ґрунтується на філософії вдосконалення й оптимізації суспільно-національних відносин усередині певного народу та в процесі налагодження контактів між окремими країнами.

Наявні точки дотику між ідеологічними напрямками розкривають усю повноту соціальних відносин, визначають економічні та політичні чинники життєдіяльності суспільства, сприяють різнобічному розвитку свого носія – певного народу або країни. Взаємозв'язок між ідеологіями забезпечує підтримку національно-державного прогресу: стимулює національне самовизначення; допомагає поєднанню національних та інтернаціональних інтересів; сприяє установленню рівноправності націй, створенню умов для вільного розвитку національних мов та культур, представництву національних кадрів у владних структурах тощо.

Взаємний зв'язок національної, політичної і правової ідеологій визначається низкою специфічних особливостей, що їх зближують: вони є складовими елементами суспільної свідомості; підживлюються на тлі економічного, культурного та духовного розвитку суспільства; включені до історичного процесу. Така ідеологічна взаємодія універсальна, адже здатна охоплювати найрізноманітніші галузі діяльності, аспекти думки й поведінки, визначаючи їхній напрям, цілі та засоби (образ мислення, особливі інтереси тощо). Вона тісно пов'язана з процесом зіставлення ідеалів, конкретних завдань і можливостей, які посідають центральне місце в суспільному житті. Відповідно, уможливленню визначення провідної системи ідеалів і цінностей, які прагне практично впровадити певна країна. Тобто відбувається процес ідеалізації – вибору цілей та визначення орієнтації такого вибору.

Національна, політична та правова ідеології мають однакову активність і тісно пов'язані з боротьбою різноманітних думок, поглядів, рішень, програм. Вони можуть поляризуватися на основі позитивних і негативних оцінок за принципом «так – ні», поділятися на «праві» та «ліві», прогресивні та реакційні тощо, в той самий час маючи здатність до досягнення компромісів і взаємоприйнятних рішень [1, с. 94]. Ураховуючи це, природним є безпосереднє об'єднання цих суспільних течій у межах єдиного політико-ідеологічного комплексу.

Неабияке значення взаємозв'язку національної, політичної і правової ідеологій полягає у здійсненні повномасштабного впливу на громадян та суспільство – звернення не тільки до їхнього розуму, а й до почуттів, що виокремлює певні відтінки соціального буття (ціннісне ставлення). Воно розкривається на основі типології соціальної дії М. Вебера [3, с. 243], котра трактується як ціле-раціональна, ціннісно-раціональна, традиційна чи афективна. Адекватність сприйняття перелічених дій народом відображає ефективність наявного ідеологічного впливу.

Національний, політичний та правовий напрями ідеологічного впливу можуть розглядатися на таких рівнях:

- 1) концептуально-теоретичному, або рівні соціальної філософії, суперідеології. На ньому створюють концепції розвитку держави, розробляють нові системи цінностей, здатні регулювати поведінку людини на всіх інших рівнях;
- 2) програмно-політичному, чи, власне, ідеологічному. На цьому рівні система ідей, цінностей, ідеалів

набуває форми цілей, «перекладається на мову» партійно-політичних програм, вимог, статутів, норм, гасел, передбачає вироблення стратегії і тактики дій. Тобто разом з ідеологічними цілями, розробляється питання методів і засобів їх досягнення з допомогою вироблення відповідних нормативних правил;

3) актуалізованому, або рівні масової свідомості, ідеології. Він визначає ступінь засвоєння масовою свідомістю ідей, цілей, ідеалів і цінностей відповідних ідеологій.

Ще однією особливістю взаємозв'язку національної, політичної і правової ідеологій є те, що ослаблення громадської підтримки ідеологічних засад держави згубно впливає на низку суспільно значущих процесів, зокрема, призводячи до втрати контактів між особою і державою, призупинення національної та державної самоідентифікації.

Зазначені ідеології чинять істотний вплив на ефективність функціонування механізмів правотворення, націоналізації, консолідації народного суверенітету та громадянського суспільства. Крім того, на сучасному етапі вони дають змогу зрозуміти й осмислити політико-правові тенденції в розвитку держави та суспільства в цілому.

На нашу думку, взаємозв'язок національної, політичної і правової ідеологій можна назвати комплексним підходом до оптимізації ідеологічної атмосфери певної країни. Однак ідеологічний чинник присутній не лише в межах держави як окремого суб'єкта, а й у її відносинах із зовнішнім світом.

Внутрішня сторона взаємодії трьох ідеологічних течій характеризується їхньою приналежністю до правосвідомості та включенням до системи механізмів дії права. Соціальний суб'єкт дії права (суспільство та його члени) у своїй свідомості трансформує економічні, соціальні, політичні та інші потреби, виробляє власні уявлення і погляди на прогресивний розвиток країни.

Зовнішній ідеологічний аспект механізму взаємодії національної, політичної та правової ідеологій можна розглядати у двох площинах, коли:

1) ідеології (в сукупності) є частиною соціального середовища. Взаємодіючи з іншими соціальними умовами (культурними, економічними тощо), вони виступають рушійною силою розвитку країни та суспільства;

2) ідеологічні засоби належать до неправових (соціальних) засобів регуляторних процесів. Зокрема, вони впливають на моральне та правове виховання, наукове обґрунтування права, прогнозування соціальних наслідків правотворчості та правозастосування тощо.

У принципі, всі види ідеологій (не лише три досліджувані різновиди) відчують вплив права. Однак через свою специфіку, найтісніший зв'язок із ним має саме правова ідеологія, адже, як частина правосвідомості, є не тільки джерелом права, а й об'єктом його впливу.

Отже, аналіз взаємозв'язку національної, політичної і правової ідеологій доводить, що:

1) всі види ідеологій є продуктом свідомості, тому вони є взаємозумовленими, а в сукупності становлять складову суспільно-політичного життя держави – її ідеологічний комплекс;

2) кожна з цих ідеологій представлена відповідною системою ідей, цінностей та програм їх реалізації: правова відображає правосвідомість, національна – патріотичне самоусвідомлення, політична – реалії та перспективи становлення державного устрою;

3) усі три ідеології мають однакові структуру, рівні та механізми впливу на суспільство.

Список використаних джерел

1. *Бондаревич І. М.* Філософія: Навч. посіб. / І. М. Бондаревич. – К.: Алерта, 2013. – 239 с.
2. *Бурдяк В. І.* Політика і права людини: [підручник: для студ. вищ. навч. закл.] / В. І. Бурдяк, С. Д. Василенко, В. І. Веренько. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2011. – 536 с.
3. *Вебер М.* Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / М. Вебер. – К.: Основи, 1998. – 534 с.

4. *Донцов Д. І.* Націоналізм / Д. І. Донцов. – К.: Стебеляк О. М., 2011. – 255 с.

5. *Недюха М. П.* Правова ідеологія українського суспільства: Монографія / М. П. Недюха. – К.: МП Леся, 2012. – 399 с.

6. *Недюха М. П.* Світоглядно-теоретичні засади правової ідеології / М. П. Недюха // Віче. – № 21. – 2009. – С. 27–30.

7. *Панченко В. Г.* Ідеологія сучасного українського націоналізму: економічний аспект: Монографія / В. Г. Панченко. – Д.: Акцент, 2012. – 103 с.

8. *Ющенко Л. І.* Політика суспільного життя / Л. І. Ющенко. – 2-е вид., допов. – Чернівці: Лозовий В. М., 2011. – 431 с.

Methodological Approaches to Determine the Correlation between National, Political and Legal Ideologies

Andrii LUTSKYI,
Ph.D. in Law, Assistant Professor,
Vice-Rector of the King Danylo
Galytskyi
University of Law of Ivano-Frankivsk

The key methodological approaches to determine the correlation mechanisms of national, political and legal ideologies are analyzed. The alternative ways of their influences on society are defined. On the basis of existing examples, the ideological correlations are presented. The key mechanisms determining the process of ideologies' formation, especially the national one, are characterized. The stages of lawmaking which are crucial for the process of the correlation between legal and political ideologies are distinguished.

Keywords: national ideology, political ideology, legal ideology, ideological types, mechanisms and structure of ideology, ideological correlation

Whereas the ideological component is inherent to different spheres of public life, the phenomenon of legal ideology can be considered as a system of ideas, theories and concepts which represent and estimate people's attitude towards the law. However, this system does not exist in an ideological vacuum but has close inter-relations with politics and national context, i.e. with political and national ideologies.

Correspondingly, whilst making a complex analysis of legal ideology as a theoretical basis reflecting the legal processes in the country, one should pay special attention to the determination of the level of correlation and mutual influences between national, political and legal ideologies.

The philosophical and legal essence of the concept 'ideology', the principles of its division into national, political and legal ones have been considered in the works of I. Bondarevych, V. Burdiak, M. Weber, M. Nediukha, V. Panchenko, A. Pakharev, L. Yushchenko, etc.

According to the definitions given by many researchers, political ideology is connected with the reflection of reality in macro-dimension by a citizen and society as a whole, that is through the prism of the political views which exist in a particular country and are supported by its authority and its internal and external political relations [Burdiak, 2011: 87]. The system of political ideas is based on politics. The latter

can be determined to be a relatively independent sphere of social activity, constantly transforming under the influence of historical processes and the individual's requirements on the scale of large groups (the population of a certain territory) [Yushchenko, 2011: 207]. In most cases, these requirements are connected with the permanent necessity to extend and modernize manufacturing and to alter the life of society itself.

The cultural changes of an individuals' self-perception also encourage the formation of certain ways (directions) of human development. The total amount of their increasing needs establishes the blocks of interests to be distributed among social groups which include individual society members or people wishing to become components of the society concerned. The satisfaction of these needs and hopes of social groups is a basic task which should be carried out by the authorities (for further details, see the monograph by M. Nediukha [Nediukha, 2012]). In fact, according to M. Nediukha, our state (which is the representation of power) is still failing to fulfill this mission. Moreover, Ukrainian society, which is actively demonstrating the potential for development, has outgrown the mechanism of power to impede the processes of social change [Nediukha, 2009: 27].

Providing that it is impossible to offer an immediate solution to these problems, the plans and ideas of their settlement are gradually being formed. Taking into account the scale of countries and state communities, these plans and ideas establish 'a system of dreams' supported by many citizens of a certain society (societies) wishing to improve their lives. In our opinion, this is the way the original political ideology forms as a system of ideas-answers to some global issues.

It retains the characteristics of the initial social movement up to the beginning of confrontations with competitive political ideologies because each of them has its own peculiar interests which are revealed through public consciousness. After such contradictions appear, the initial ideological forms obtain characteristics that are necessary to overcome and settle conflicts, and to satisfy the interests of other social sects' supporters.

In general, the question „Which ideology, political or legal, is the primary one?“ is still topical. Therefore, it is relevant to state that the development of these

ideologies is parallel since they exist in close interrelation and supplement each other. The legal ideology is integrated into the system of political ideology executing the function of its base or foundation.

The national ideology, resembling the legal and political, is also a form of social consciousness but it is directly reflected through the prism of a subject's belonging to a certain nation [Dontsov, 2011: 115]. It is based on the processes of self-knowledge and development of national and cultural unity, and patriotism [Panchenko, 2012: 23].

The national ideology is not grounded on the aspirations to implement the rights and liberties of a certain social group or society as a whole. It rather promotes the adaptation of legal and political ideologies in the territory of a certain country, as the national ideology itself defends the priorities of political, economic, cultural, and mental characteristics of the indigenous nation, its language, culture, and traditions. And this is an important factor for making progress in any state's development.

The existence of negative attitudes of the local population to representatives of other nations can be considered as the drawbacks or undesirable consequences which follow the implementation of a national ideology. Therefore, mutual assistance and cooperation between ethnic or national macro- and micro-groups are amongst the desired effects of inter-social interactions. In turn, the disdainful attitude toward the interests of representatives of other nations and ethnic minorities, the superciliousness and striving to their social subordination (which is a direct precondition for nationalism and extremism), belong to the undesired effects of inter-social interactions.

In this context, one can also trace the correlation between national, political and legal ideology because the latter prevents the undesirable effects of the first one, and the second one provides an official support and popularization of the optimum versions of the both.

So, the author states that, using political and legal mechanisms, the national ideology supports the prestige and promotion of the social and spiritual significance of the ethnos, people or nation realizing their interests within the process of development of a state and its population.

The table contains the comparative analysis of similar specialities the studied ideological types have.

Table

Interpretation of similar specialities of national, legal and political ideologies

Type of ideology	National ideology	Political ideology	Legal ideology
Forms and develops:			
- <i>thought</i>	ethnic, national	patriotic	legal
- <i>feelings of</i>	national belonging to a nation or ethnos; national pride; national idea	belonging to a civil society	legal consciousness
- <i>notion of</i>	history of a nation; national structuring of the territory; fatherland	national sovereignty	legal life; desired cultural and welfare standards

Type of ideology	National ideology	Political ideology	Legal ideology
- <i>character</i>	sensual, being a spiritual and emotional phenomenon	cultural, being an ethic phenome- non	rational, being a cognitive pheno- menon
Has drawbacks:			
- <i>cognitive</i>	division of the world into 'we' and 'others'	hyper-ideologization which destroys politics, makes it ineffective and deprives it of the ability to solve socially important tasks; establishes totalitarian and tyrannical regimes; repressions, crises and wars	separation of day-to- day realities from theoretical models; possible abuses and frustration
- <i>spiritual</i>	close connection to reli- gious beliefs and intolerance to representatives of other confessions	usage of religious beliefs to earn the electorate's favour or distort its ideas on some political parties (by proclaiming them as 'heretical' ones)	legal consciousness

As a matter of fact, all the given parameters are specific but represented within the ideologies to be studied. Afterwards, the interrelation of these sects is based on the philosophy of improvement and optimization of social and national relations within a definite nation whilst forging contacts between different countries.

The common ground which exists regarding the ideological directions shows the completeness of social relations, defines the economic and political factors of social life activities, and promotes the all-round development of their exponent, i.e. definite people or country. The interrelation between ideologies ensures the support of national and state progress: stimulates national self-determination; helps to connect national and international interests; promotes the establishment of a nations' equality of rights, the creation of conditions for the free development of national languages and cultures, the representation of national personnel in the authoritative structures, etc.

The interrelation between national, political and legal ideologies is determined by some specific peculiarities which draw them together: they are components of social consciousness; they are nourished through the economic, cultural and spiritual development of a society; they are included in the historical process. Such ideological interaction is universal as it is able to involve various branches of activity, aspects of thought and behaviour, identifying their direction, aims and means (the way of thinking, special interests and so on). It is closely connected with the process of the collation of ideals, specific tasks and possibilities having the central place in social life. Correspondingly, it is possible to determine the leading system of ideals and values the definite country aspires to introduce into practice. I mean the process of idealization as the choice of aims and the determination of its orientation.

The national, political and legal ideologies have the same activity and are closely connected with the struggle of diverse thoughts, opinions, decisions, and programmes. They can polarize on the basis of posi-

tive and negative assessments according to 'yes - no' principles, be divided into 'right-wing' and 'left-wing', progressive and reactionary ones, at the same time having the ability to make compromises and mutually acceptable decisions [Bondarevych, 2013: 94]. Taking into account the abovementioned ideas, the direct unification of these social sects within the sole political and ideological complex seems natural.

It is also considerably important that the correlation between national, political and legal ideologies has a large-scale influence on citizens and society as a whole. Concerning not only their intellect but also their feelings, it distinguishes definite nuances of social being (valuable attitudes). Such concern is revealed through M. Weber's typology of social action [Weber, 1998: 243] to be interpreted as purposeful and rational, valuable and rational, traditional or affective. The adequateness of people's perception of the mentioned actions represents the efficiency of actual ideological impact.

The national, political and legal sectors of ideological impact can be considered at the following levels:

1) conceptual and theoretical, or at the level of social philosophy, super-ideology. The concepts of state development, new systems of values which are able to regulate a man's behaviour at all the other levels are elaborated in the present one;

2) programme and political, or, in the narrow sense, ideological. At this level, the system of ideas, values and ideals acquires the form of aims, „is translated into the language“ of party and political programmes, demands, statutes, standards, slogans, and foresees the development of strategy and tactics of action. In other words, whilst determining the ideological aims, one simultaneously elaborates the methods and means of their achievement with the help of the formation of corresponding normative rules;

3) actualized, or the level of mass consciousness, ideology. It defines the degree to which the mass consciousness adopts the ideas, aims, ideals and values of proper ideologies.

Засновник –
Верховна Рада України

Головний редактор
Світлана ПИСАРЕНКО

Редакційна колегія:

Віктор КОРНІЮК, Лариса СЕВЕРЕНЧУК,
Юрій АРТЕМЕНКО, Олександр БАНДУРКА, Іван
БОКИЙ, Степан ГАВРИШ, Віктор ГРАБ,
Юлій ЮФФЕ, Віктор КИРИЛЛОВ,
Олександр КОПИЛЕНКО, Анатолій МАТВІЄНКО,
Павло МАТВІЄНКО, Анатолій МАЦЮК,
Микола МЕЛЬНИК, Борис ОЛІЙНИК,
Сергій ПРАВДЕНКО, Анатолій СЕЛІВАНОВ,
Лесь (Леонід) ТАНИЮК, Віктор ТАРАН (Терен)

Головний редактор

Світлана ПИСАРЕНКО – 235-81-55

Приміальня:

Любов САЛЮК – 235-79-58

Заступник головного редактора

Віктор КОРНІЮК – 272-46-30

Відповідальний секретар

Лариса СЕВЕРЕНЧУК – 235-79-53

Головний бухгалтер Ірина КИСІЛЬ,
Жанна СИМОНЕНКО – 235-79-58

Відділ з висвітлення питань

парламентської діяльності:

Завідувач Юлія ЦИРФА – 234-67-78,
Олексій СИЩУК – 235-79-52,
Микола БІЛОКОПИТОВ – 234-67-78

Тарас РОМАНЮК – 234-67-78

Відділ соціально-економічної політики

та правового забезпечення:

Завідувач Олександр МАЛІЄНКО,
Оксана СКРИПНИК – 235-81-56,
Віталій СКОБЕЛЬСЬКИЙ

Відділ гуманітарної політики:

Завідувач Ольга КЛЕЙМЕНОВА – 235-79-55,
Людмила ПУЗИКОВА, Лариса МАРЧУК,
Микола СЛАВИНСЬКИЙ, Євген ТИЩУК

Літературні редактори:

Олена ЧОПОВСЬКА – 235-79-60,
Наталка СЕМИВОЛОС – 235-79-53,
Людмила СКОРУК – 235-79-60

Реклама та передплата:

Віра ПРАВИНА – 272-46-23,
Сергій ДУБРОВІН – 234-68-30

Дизайн – Марина АРЕСТОВА – 235-81-56

Верстка – Сергій ЛОСЕНКО – 235-81-56,
Сергій УСЕНКО, Наталія КУТНЯК – 235-79-60

Підтримка сайту –

Євген СИНЕЛЬНИКОВ – 235-81-56,
Олексій ЛОЗИНСЬКИЙ, Діана ТОКОВЕНКО

04053, Київ-53,
пров. Несторівський, 4

E-mail: mail@viche.info

E-mail: viche@rada.gov.ua

www.viche.info

Підготовку та випуск у світ журналу «Віче»

за дорученням засновника здійснює редакція.

© Віче, 2014.

Свідчення про державну реєстрацію друкованого

засобу масової інформації КВ № 570

від 05.04.1994.

Редакція не завжди поділяє позицію авторів.

І залишає за собою право на редагування,

опублікування наданих авторами творів та сплату

авторського гонорару. Рукописи не рецензуються

і не повертаються.

При передарку посилення на «Віче» обов'язково.

Відповідальність за зміст і достовірність

реklamних оголошень несуть рекламодавці.

R – матеріали, які друкуються на правах реклами

Підписано до друку 25.02.2014.

Формат 60x84/8.

Папір офсетний.

Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 2,3.

Зам. № 10-1092. Тираж 2200 прим.

Ціна договірна.

Набрано і зверстано на комп'ютерному

комплексі редакції журналу «Віче».

Надруковано з готового оригінал-макета

у ТОВ «НВП Поліграфсервіс»,

02094, м. Київ, вул. Магнітогорська, 1є,

Свідчення про державну реєстрацію

№ 194856 від 26.02.2001 р.

Журнал «Віче» читають у Верховній Раді та її комітетах, адміністрації Президента України, Кабінеті Міністрів України, Держкомтелерадіо. Він також надходить до бібліотек Конгресу США та Ради Європи, до Книжкової палати України, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської, Державної науково-технічної, Державної бібліотеки для юнацтва, Державної науково-педагогічної, Центральної імені М. Островського.

Передплатний індекс – 74254.

The next speciality of interrelation between national, political and legal ideologies is the fact that the weakening of public support of ideological principles of a state has a destructive influence on some socially important processes, in particular, resulting in the loss of contact between a person and the state, and the suspension of national and state self-identification.

The indicated ideologies have an essential impact on the functioning effectiveness of the mechanisms of lawmaking, nationalization, consolidation of people's sovereignty and civil society. Furthermore, at the modern stage, they allow understanding and comprehension of the political and legal trends in the development of a state and a society as a whole.

In our minds, the interrelation between national, political and legal ideologies can be defined as a complex approach to optimization of the ideological atmosphere within a definite country. However, the ideological factor exists not only inside the state as a separate subject, but also in its relations with the external world.

The inner side of interaction between the three ideological sects is characterized by their belonging to legal consciousness and are included into the system of law functioning mechanisms. A social subject of law functioning (the society and its members) transforms in its consciousness economic, social, political and other needs, and forms its own ideas and views on the progressive development of the country.

The outer ideological aspect of the mechanism of interaction between national, political and legal ideologies can be considered in two planes, when:

1) ideologies (totally) are a part of a social environment. Interacting with other social conditions (cultural, economic, etc.) they become a motive power for the country's and society's development;

2) ideological means belong to the non-legal (social) means of regulative processes. In particular, they influence moral and legal education, scientific substantiation of law, predicting the social consequences of lawmaking and the application of law, etc.

In principle, all types of ideologies (not only these three studied) are directly influenced by the law. However, due to its specificity, the

legal ideology has the closest connection with the law because, as a part of legal consciousness, it is not only a source of law but also the object of its impact.

So, the analysis of the correlation between national, political and legal ideologies proves that:

1) all types of ideologies are the product of consciousness, that is why they are interdependent, and altogether are a component of the social and political life of a state, i.e. its ideological complex;

2) each of these ideologies is represented through a relevant system of ideas, values and programmes for its realization: the legal one represents the legal consciousness, the national one introduces patriotic self-realization, and the political ideology reflects the realities and prospects of state system formation;

3) all three ideologies have the same structure, levels and mechanisms of impact on a society.

References

1. **Bondarevych I.** (2013) *Філософія: Навч. посіб.* [Philosophy: Text-book]. Київ: Алєрта.
2. **Burdiak V., Vasylenko S., Verenko V.** (2011) *Політика і права людини: [підручник: для студ. вищ. навч. закл.]* [Politics and human rights]. Чернівці: Чернів. нац. ун-т.
3. **Weber M.** (1998) *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика* [Sociology. General historical analyses. Politics]. Київ: Основи.
4. **Dontsov D.** (2011) *Націоналізм* [Nationalism]. Київ: Стебеляк О. М.
5. **Nediukha M.** (2012) *Правова ідеологія українського суспільства: Монографія* [Legal ideology of the Ukrainian society: Monograph]. Київ: МП Леся.
6. **Nediukha M.** (2009) *'Світоглядно-теоретичні засади правової ідеології'* [World view and theoretical grounds of legal ideology], *Віче* 21: 27-30.
7. **Panchenko V.** (2012) *Ідеологія сучасного українського націоналізму: економічний аспект: Монографія* [Ideology of modern Ukrainian nationalism: economic aspect: Monograph]. Дніпропетровськ: Акцент.
8. **Yushchenko L.** (2011) *Політика суспільного життя* [Politics of social life]. Чернівці: Лозовий В. М.